

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TİPİK VE ATİPİK GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
GELİŞİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR	5
Büyüme	5
Olgunlaşma.....	5
Öğrenme	5
Hazırbulunuşluk.....	5
Kritik Dönem.....	6
GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	7
Kalıtım	7
Çevre	8
GELİŞİM İLKELERİ	11
GELİŞİM KURAMLARI VE TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ	13
Bilişsel Gelişim	13
Piaget'ye Göre Bilişsel Gelişim	13
Vygotsky'e Göre Bilişsel Gelişim	15
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Bilişsel Gelişim Özellikleri	15
Motor Gelişim.....	17
Gallahue'nin Motor Gelişim Kuramı.....	18
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Motor Gelişim Özellikleri	19
Dil Gelişimi	21
Doğuşancı Yaklaşım.....	22
Davranışçı Kuram	22
Sosyal Öğrenme Kuramı	22
Bilişsel Gelişim Yaklaşımı.....	22
Sosyokültürel Yaklaşım.....	22
Dil Gelişimi Aşamaları.....	23
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Dil Gelişimi	25
Sosyal-Duygusal Gelişim.....	27
Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı	27
Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	29
John Bowlby'in Bağlanma Kuramı	31
Bağlanma Türleri	32
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Sosyal-Duygusal Gelişim.....	33

1

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Tipik Gelişim Gösteren Çocukların İlgî ve İhtiyaçları.....	35
Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Gelişimsel Değerlendirmeleri	38
Formel Değerlendirme	38
Enformel Değerlendirme.....	39
FARKLI GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLAR.....	48
Farklı Gelişim Gösteren Çocuklarda Tanı ve Değerlendirme (Gelişimsel Geriliklerin Tespiti)	49
Tıbbî Tanılama	49
Eğitsel Tanılama	49
Farklı Gelişim Gösteren Çocukların Tanılama ve Değerlendirme İlkeleri	49
Farklı Gelişim Gösteren Çocukların Gelişim Özellikleri	50
Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Gelişim Özellikleri	50
Otizm Spektrum Bozukluğu Bulunan Çocukların Gelişim Özellikleri	52
Down Sendromlu Çocukların Gelişim Özellikleri	53
Özel Öğrenme Güçlüğü Bulunan Çocukların Gelişim Özellikleri.....	54
İşitme Engelli Çocukların Gelişim Özellikleri.....	56
Üstün ve Özel Yetenekli Çocukların Gelişim Özellikleri	57
Farklı Gelişim Gösteren Çocukların Gelişimlerinin Değerlendirilmesi.....	57
Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV).....	58
Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı (ETEÇOM)	58
Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (KAEEP).....	58
Farklı Gelişim Gösteren Çocukların İlgî ve İhtiyaçları.....	59
NELER ÖĞRENDİK?.....	60
SORULAR	61
KAYNAKÇA.....	65

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TİPİK VE ATİPİK GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ

Öğrenme Çıktıları

Dersi tamamlayan katılımcılar;

1. Gelişim ve gelişimle ilgili kavramlara ilişkin tanımları açıklayacak,
2. Gelişimi etkileyen faktörleri örneklendirecek,
3. Gelişim ilkelerini sıralayacak,
4. Gelişimde duyarlı/yanıtlayıcı bakım ve geliştiren/besleyici bakımın önemini tartışacak,
5. Tipik ve atipik kavramlarını anlayabilecek, farklı gelişim dönemlerini tanımlayacak,
6. Farklı gelişim alanlarına ilişkin (bilişsel, dil, sosyal-duygusal gelişim, motor gelişim) gelişim özelliklerini örneklendirecek,
7. Gelişim kuramlarını açıklayacak,
8. Atipik gelişim gösteren çocukların (otizm, zihinsel yetersizlik gibi) gelişim özelliklerini tartışacak,
9. Tipik gelişimde kullanılan gelişim değerlendirme yöntem ve tekniklerini sınıflandıracak,
10. Atipik gelişim gösteren çocukların gelişimlerinin değerlendirmesinde kullanılan değerlendirme yöntem ve tekniklerini örneklendirecektir.

Anahtar Sözcükler

Gelişim, tipik gelişim, atipik gelişim, gelişim özellikleri, gelişim kuramları

3

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GİRİŞ

Bu derste, tipik ve atipik gelişim gösteren çocukların gelişimsel özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda, öncelikle gelişimi daha iyi anlayabilmek için gelişim ve gelişimle ilgili kavramlar irdelenmiştir. Ardından, gelişimi etkileyen faktörler ve gelişim ilkeleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çocukların gelişimi ile ilgilenen farklı teorisyenler, farklı kuramlar geliştirmişlerdir. Çocukların gelişimlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacak bu kuramlar incelenmiştir ve ilgili kuram çerçevesinde tipik gelişim gösteren çocukların gelişimsel alanları ayrıntılandırılmıştır. Her çocuğun gelişimsel ihtiyacı farklılık gösterse de belirli ay aralıklarındaki tipik gelişim gösteren çocukların gelişimini desteklemek için neler yapılabileceği hakkında bazı gelişimsel destek önerileri verilmiştir. Çocukların gelişimlerini belirli aralıklara formel ve enformel gelişimsel değerlendirme yöntemleri ile değerlendirmek, çocukların sağlıklı gelişimi ve olası riskleri erken tespit edebilmek için önemlidir. Bu sebeple ders kapsamında formel ve enformel değerlendirme yöntemleri de detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Atipik gelişim gösteren (farklı gelişim gösteren) çocukların tanılama ve değerlendirmeleri ve farklı gelişim gösteren farklı tanı gruplarındaki çocukların gelişim özellikleri ders kapsamında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GELİŞİMLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Organizmanın, döllenme döneminden itibaren fiziksel, psikomotor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dil açısından sürekli bir ilerleme gösterdiği değişim süreci gelişim olarak adlandırılmaktadır. Gelişim kaydeden çocuk, fiziksel olarak büyür. Gelişim, olgunlaşma ve renme etkileşimlerinin bir ürünüdür.

Çocuğun hazırbulunuşluluğu da gelişimde oldukça önemlidir. Olgunlaşma, ğrenme ve hazırbulunuşluk gelişimi güçlendirir. Gelişim bir süreç olup gelişime destek olma sürecinde kritik ve duyarlı/hassas dönemlerin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Gelişimle ilgili olan kavramlar, aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Büyüme

Büyüme, vücudtaki boy uzaması, kilo artışı ve vücudun hacminin genişlemesi olarak ifade edilmekle birlikte vücudun farklı organlarında farklı hızlarda gerçekleşebilmektedir.

Olgunlaşma

Olgunlaşma, vücutta yer alan farklı organların beklenen işlevleri yerine getirecek düzeye ulaşması için öğrenme yaşantılarından ve deneyimlerden bağımsız olarak, kalıtımın etkisiyle geçirdiği biyolojik bir değişim Şeklinde tanımlanabilir. Bir çocuğun; kas sistemi, sinir sistemi ve kemik yapısı yeterli olgunluğa erişmeden ne kadar yürüme alıştırması yaparsa yapısın yürümeyi öğrenmede zorlanması, henüz yürüme eylemi için olgunlaşmaması, bu duruma örnek olarak verilebilir.

ğrenme

ğrenme, çocuğun çevresiyle olan etkileşimleri sonucu meydana gelen kalıcı davranış değişiklikleridir. Örneğin, çocuğun kalem tutmayı öğrenebilmesi için gerekli olan yalnızca el ve parmak kasları ile sinir sisteminin olgunluğa erişmesi değildir. Çocuğun, kalemi nasıl tutacağını görmesi, kalemi tutma deneyimi yaşaması ve kalemi doğru tuttuğunda çevresindekiler tarafından olumlu geri bildirim alması gerekir.

Hazırbulunuşluk

Hazırbulunuşluk, olgunlaşmanın yanı sıra bir becerinin kazanılması için gerekli ve ön koşul olan; öğrenmeye, ilgiye, beceri ve tutuma sahip olunmasıdır. Örneğin, bir çocuğun bisiklete binebilmesi için kas sisteminin ve sinir sisteminin gelişmiş olmasına ihtiyaç vardır. Ancak aynı zamanda, bisikletin nasıl kullanılacağıyla ilgili bilgisinin olması ve bisiklet kullanmaya istekli olması gerekir. Bunlar, hazırbulunuşluk düzeyine ilişkin kriterler arasında yer almaktadır.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Kritik Donem

Kritik donem, çocukların bazı gelişim donemlerinde ve yaşlarında, belirli alanlardaki ogrenmelere karşı yuksek duyarlılık gosterme eğilimidir. Kritik donemlerde çocuklar, çevresel etkilere karşı daha duyarlıdır ve ogrenme davranışını diğer donemlere kıyasla daha hızlı kazanabilirler. Ebeveynler ya da birincil bakım sağlayan diğer bireyler, kritik donemlerde deneyimleyerek ogrenmeleri için çocuklara fırsat tanımalıdır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kalıtım

Kalıtım; yani bireyin genetik mirası, bireyin gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Aileden alınan genetik özellikler; fiziksel özellikler, zekâ düzeyi ve yatkınlıklar gibi etmenler üzerinde etkilidir.

Kalıtımın bileşenleri olan hormonlar ve biyoloji, bireyin gelişiminde ve sağlıklı büyümesinde önemli rol oynamaktadır.

Hormonlar

Doğumdan itibaren; çocukların büyümesi, metabolik süreçler, cinsel gelişim ve diğer fizyolojik işlevler hormonlar tarafından düzenlenir. Hormonlar, sağlıklı bir çocukluk ve ergenlik dönemi için önemlidir.

Aşağıda, çocukların gelişiminde yer alan hormonlar ve işlevlerine yer verilmiştir:

- **Büyüme Hormonu (Somatotropin):** Büyüme hormonu, çocuklarda kasların ve kemiklerin büyümesini ve vücut dokularının gelişmesini sağlayan, genel büyüme süreçlerini düzenleyen temel hormondur.
- **Tiroit Hormonları (Tiroksin ve Triiyodotironin):** Tiroit hormonları, metabolizmayı düzenler ve enerji seviyelerini kontrol eder. Çocuklarda tiroit hormonlarının düzgün bir şekilde işlevini gerçekleştiriyor olması, tipik gelişme ve büyüme için önemlidir.
- **Cinsiyet Hormonları**
 - Östrojen: Kız çocuklarında ana cinsiyet hormonudur. Cinsel organların gelişimini ve ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkmasını düzenler.
 - Testosteron: Erkek çocuklarında ana cinsiyet hormonudur. Cinsel organların gelişimini ve ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkmasını düzenler.

Biyoloji

Genler, çocuğun gelişimsel özelliklerini belirleyen önemli biyolojik bileşenlerdir. Genler; göz rengini, saç tipini ve boyu belirlediği gibi çocuğun, hastalıklara yatkınlığı ve sinir sisteminin gelişimi üzerinde de etkilidir. Örneğin, bebekler doğumdan itibaren sürekli gelişir ve değişir. Biyolojik olarak beyin gelişimi için nöron adı verilen sinir hücrelerinin bağlantıları önemlidir. Bebeklerin, çevresindeki kişilerin yüzlerini tanıması, çevredeki seslere tepki vermesi gibi basit görsel ve işitsel becerileri, beynin farklı bölgelerindeki iletişimin güçlenmesiyle zenginleşir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çevre

Çevre, kalıtımla getirilen özelliklere gelişme fırsatı sunan ya da kalıtımla getirilen özellikleri sınırlayan bir faktördür. Çevresel faktörler, annenin gebelik öncesi ve gebelik sürecini kapsayan dönem olan doğum öncesi dönem, doğum esnasını kapsayan dönem olan doğum sırası dönem ve bebeğin dünyaya geldiği dönemi kapsayan doğum sonrası olarak sıralanabilir. Örneğin, **doğum öncesinde** annenin sigara kullanması ya da sigara dumanı olan veya yüksek gürültülü bir çevrede yaşaması, kaygılı ve mutsuz bir yaşam sürmesi doğum öncesinde bebeğin gelişimini olumsuz etkileyen faktörler arasında sayılabilir.

Doğum sırasında da bebeğin oksijensiz kalması, farklı travmalara maruz kalması, kordon dolanması gibi çevresel faktörler, bebeğin gelişimini olumsuz etkileyen faktörler arasındadır. **Doğum sonrasında** ise bebeğin içinde bulunduğu aile ortamı, ebeveynlerin sosyokültürel düzeyi, toplumun değerleri, kişiler arası iletişimin niteliği, gelişimin ilerleyen dönemlerinde okul ve toplumdaki diğer kurumlar çocuğu etkileyen faktörler arasında sayılabilir. Ekolojik kuram, organizmanın çevreyle etkileşimini vurgular. Çevrenin, çocuğun gelişimi üzerindeki rolünü açıklayabilmek için Ekolojik Kuram aşağıda incelenmiştir.

Ekolojik Sistemler Teorisi

Urie Brofenbrenner'in teorisinin dayandığı temel fikir, insanların birbirinden bağımsız, izole varlıklar olmadığı ve birbirleriyle etkileşim halinde olduklarıdır. Örneğin, bir çocuğun sosyal-duygusal etkileşimi sadece çekirdek ailesi ile sınırlı değildir. Çocuğun gelişimi; okul ortamı, ebeveynlerinin işi, komşular gibi ortamlarla etkileşim içindedir.

8

Brofenbrenner, bireyin gelişiminin beş farklı sistem tarafından etkilendiğini ileri sürer:

- **Mikro sistem:** Bireyin, en yakın çevresinde yer alan ve sürekli iletişim halinde olduğu kişilerin oluşturduğu sistemdir. Aile, okul ve arkadaş grubu bu sisteme örnek gösterilebilir.
- **Mezo sistem:** Mezo sistem, mikro sistemlerin birbiriyle etkileşim halinde olduğu yerdir. Örneğin, okul ortamındaki çocuk; öğretmenleri, arkadaşları ve okuldaki diğer çalışanlarla iletişim ve etkileşim halindedir. Aynı zamanda ailenin tutumları ve beklentileri de çocuğun okuldaki başarısında etkili olabilir. Tüm bu bileşenlerin içinde yer aldığı mezo sistem, mikro sistemlerin birbiriyle etkileşimde olduğu yapı olarak tanımlanabilir.
- **Ekzo sistem:** Bireyin, doğrudan içinde yer almadığı ancak etkilendiği bir sistemdir. Örneğin ebeveynlerinin iş ortamı, çocuğun doğrudan bulunduğu bir yer değildir. Ancak çocuklar, bu yapıdan etkilenir. Çünkü ebeveynlerin iş ortamındaki stresi ve iş sonrası yorgunluğu çocukla geçirilen zamanın niteliğini belirler. Ebeveyn ve çocuk, nitelikli zaman geçirmekte güçlük çekerse bu durum, çocuğun sosyal-duygusal gelişimi olmak üzere birçok gelişim alanı üzerinde olumsuz bir etki bırakabilir. Aksi durum düşünüldüğünde ise ebeveynlerin huzurlu ve rahat oldukları bir iş ortamlarının olması, iş sonrasında çocukları ile daha keyifli vakit geçirmelerine katkı sağlayabilir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- **Makro sistem:** Bu sistem; kültür, toplum ve sosyal değerlerin olduğu düzeydir. Diğer sistemler üzerinde etkisi vardır. Yasalar ve toplumsal normlar makro sisteme örnek gösterilebilir.
- **Kronolojik Sistem:** Bu sistem, çocuğun yaşamında zamanla değişen etkileri ve geçişleri içerir. Örneğin, bir kardeşin doğumu ya da ailedeki bir üyenin evden ayrılması kronolojik sisteme örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda yer verildiği üzere Ekolojik Kuram, bireylerin gelişimini çevresel etkileşimler bağlamında açıklamaktadır. **Ekolojik Kuram çerçevesinde, en önemli olan etken besleyici/geliştiren bakımdır.** Geliştiren bakım, aşağıdaki başlıkta daha detaylı ele alınacaktır.

Besleyici/Geliştiren Bakım

Besleyici/geliştiren bakım; çocukların sağlığına, ihtiyaçlarına ve erken öğrenme fırsatlarına duyarlı, tehditlere karşı koruyan, duygusal olarak destekleyici ve gelişimsel olarak teşvik edici ortamlara sahip istikrarlı bir ortam olarak tanımlanabilir.

Besleyici/geliştiren bakım, birbiriyle ilişkili bir dizi bileşenden oluşur. Bunlar; bakım veremeye ilgili davranışlar, tutumlar ve bilgiler (örneğin, sağlık, hijyen bakımı ve beslenme bakımı), stimülasyon (örneğin, konuşma, şarkı söyleme, oynama), yanıt verilebilirlik (örneğin, erken bağlanma, güvenli bağlanma, güvenli ve hassas iletişim) ve güvenlik (örneğin, rutinler ve zararlılardan korunma) şeklinde açıklanabilir. Araştırmalar, ebeveynlerin veya birincil bakım sağlayan diğer bireylerin, hamilelikten başlayarak besleyici/geliştiren bakımın tüm bileşenlerini sağlamak için desteklendiklerinde, çocukların olumsuzluklarla karşı karşıya kaldıkları zamanlarda bile gelişimsel potansiyellerini ortaya çıkarma şanslarının yüksek olduğunu göstermektedir. Besleyici/geliştiren bakımı sağlayabilmek için duyarlı ve karşılık verici bakım önemlidir.

9

Duyarlı ve Karşılık Verici Bakım

Duyarlı ve karşılık verici bakım, bakım verenlerin/ebeveynlerin çocuklara, çocukların davranışlarına ve ihtiyaçlarına uygun geri bildirim sağladığı etkileşimler olarak tanımlanabilir. Duyarlı ve karşılık verici bakım yaklaşımı, dört aşamalı bir süreç içermektedir.

1. Aşama: Bu aşama, yetişkinin çocuk ile etkileşim sağlayabileceği rutinlerin, beklenti ve duygusal bağlamın yer aldığı bir ortamın oluşturulması ile başlar. Örneğin, bir bebek acıktığı için ağladığında hemen beslenme ihtiyacının karşılanması, altını kirlettiği için ağladığında hemen altının temizlenmesi bu aşamaya örnek gösterilebilir. Bebeği beslerken ya da altını temizlerken şefkat dolu sözcüklerin söylenmesi veya başının okşanması da diğer örnekler arasındadır.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

2. Aşama: Bu aşama ise çocuğun motor hareketler, yüz ifadeleri veya seslendirmeler yoluyla etkileşim için sinyaller oluşturarak yetişkine iletmesidir. Örneğin; 0-6 ay aralığındaki çocuk, yetişkinin yüzünü dikkatle inceler, incelerken sesler çıkarır.

3. Aşama: Yetişkinin, çocuğun verdiği sinyalleri tanıması ve bu sinyallere duygusal olarak destekleyici bir şekilde cevap vermesinin gerçekteştiği aşamadır. Esas önemli olan, yetişkinin verdiği cevabın çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmasıdır. Örneğin; 0-6 ay aralığında bebeğin kıyafetleri değiştirilirken çıkardığı sesler üzerine yetişkinin "Benim bebeğim, kıyafetleri değiştirildiği için mutlu mu oldu?", "Ne de güzel yakıştı kıyafetler sana!", gibi cevaplar vermesi bebekle kurulacak etkileşimde önemlidir.

4. Aşama: Son aşamada, çocuğun tahmin edilebilir bir tepki göstermesi beklenir. Örneğin, 0-6 yaş aralığındaki bir bebeğin altı temizlenirken ebeveynlerin sakin, anlayışlı ve şefkat dolu bir tutum benimsemesi üzerine bebeğin rahatlaması ve sakinleşmesi beklenir.

Duyarlı ve karşılık verici bakımın, güvenli bağlanma ilişkisini oluşturduğu, çocukların hastanede yatış süresini azalttığı, sağlıklı gelişimlerine destek olduğu ve öğrenme isteklerini artırdığı söylenebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GELİŞİM İLKELERİ

Çocukların gelişimi bir dizi ilkeye dayanmaktadır. Aşağıda, bu ilkelere yer verilmiştir:

1. Gelişim, kalıtsal ve çevresel etkileşimin bir ürünüdür.

Kalıtım, bireylere genetik aracılığıyla aktarılan özelliklerdir. Çevre ise çocuğun dünyaya geldiği zamandan itibaren yer aldığı topluluk ve topluluktaki uyarılardır. Gelişimde hem çevre hem kalıtım büyük bir öneme sahiptir ve etkileşim halindedirler. Gözlerimizin rengi, bize genetik aracılığıyla aktarılır. Toplumsal cinsiyet normları ise kültürden etkilenebilir. Örneğin, yetiştikleri çevrede erkeklerin ağlamayacağı, kızların ise sinirlenemeyeceğine dair var olan inanışlar, o çevrede büyüyen kız ve erkek çocuklarını bu inanışa uygun hareket etmeye zorlayacaktır. Burada, kalıtımla belirlenen cinsiyet ve çevrenin belirlediği kurallar arasında olan bir etkileşimden bahsedilebilir.

2. Gelişim sürekli ve belirli aşamalardan geçer.

Gelişim, doğum öncesinden başlayarak yaşamın sonuna dek devam eder. Bu sebeple gelişim süreklidir. Ayrıca gelişim belirli dönemlerden geçer. Örneğin, çocuğun yürüyebilmesi için önce başını dik tutabilmesi gerekir. Ardından oturabilmesi, emekleyebilmesi, sıralama yapabilmesi ve yürümesi beklenir. Bu örnek bağlamında gelişimin belirli aşamalardan geçtiğini söyleyebiliriz.

3. Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur.

Gelişim, baştan ayağa doğrudur çünkü bebekler önce başlarını hareket ettirmeyi öğrenir. Daha sonra göğüs, karın, bacaklar ve ayağın kontrolü sağlanır. Gelişim aynı zamanda, içten dışa doğrudur; önce beden ve iç organların, daha sonra dışı doğru olan kolların gelişimi gerçekleşir.

4. Gelişim genelden özele doğrudur.

Bu ilke, çocukların belirli bir sırayı takip ederek genel becerilerden özel becerilere doğru ilerlediğini açıklar. Örneğin çocuklar, kalem önce kavrar. Daha sonra parmaklarını kullanarak kalem tutma becerisi geliştirir. Çocukların kaba motor becerileri, ince motor becerilerinden daha önce gelişmeye başlar. Örneğin, çocuklar öncelikle başlarını kontrol etmeyi öğrenirler. Daha sonra ellerini kullanma, nesnelere kavrama becerileri gelişir.

5. Gelişimde kritik dönemler vardır.

Çocukların gelişim dönemlerinde belirli kritik dönemler vardır. Bu durum, çocukların yaşam boyu gelişim yolculuklarında öğrenmeye duyarlı oldukları bazı dönemler olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin yaşamın ilk üç yılı, beyin gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde, çocuğa çeşitli ve zengin uyarıların sunulması, çocukların beyinlerinde güçlü sinaptik bağların kurulması açısından önemlidir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

6. Gelişim bir bütündür ve gelişimsel alanlar birbirlerini etkiler.

Gelişim alanları bir bütündür ve birbirlerini etkilerler. Örneğin çocuklar, motor becerileri geliştikçe çevreyi daha çok keşfeder, çevreleriyle daha fazla etkileşime girerler. Bu durum, çocukların kişiler arası iletişimlerinin gelişmesine katkıda bulunur yani sosyal becerilerini geliştirir. Motor becerilerinde gelişimsel yetersizliği olan bir çocuğun; çevreyi keşfetme, çevreyle etkileşime girme konusunda bazı sınırlılıkları olacaktır. Bu durum, çocukların çevreyle girdikleri iletişim, sosyalleşme gibi durumları da doğrudan etkileyecektir. Bu sebeple gelişim alanlarını birbirinden ayrı tutamayız.

7. Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

Gelişim ilkelerinden bahsederken ilk olarak "Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür." ilkesi vurgulanmıştı. Her bireyin genetik arka planı ve yetiştiiği çevrenin farklı oluşu, gelişim aşamalarında bireysel farklılıkların görülmesine neden olur. Örneğin, bakım verenleri/ebeveynleri tarafından duyarlı ve karşılık verici bakımla yetiştirilen çocuklar ile bu koşullar altında yetiştirilmeyen çocukların sosyal-duygusal gelişimleri arasında farklılıklar görülecektir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GELİŞİM KURAMLARI VE TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ

Tipik gelişim gösteren çocukların gelişimsel özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için gelişim kuramlarının dayandırıldığı temelleri ele almak önemlidir.

Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim; çocuğun bebeklik döneminden yetişkinlik dönemine kadar çevresini ve dünyayı anlama, anlamlandırma yollarının daha karmaşık ve etkili bir hâle gelme süreci olarak ifade edilmektedir.

Piaget, Bruner ve Vygotsky, çocuğun çevresindeki dünyayı değişik yaşlarda nasıl ve niçin böyle gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır. Bu kısımda, tipik gelişim gösteren çocukların bilişsel gelişimleri, Piaget'nin ve Vygotsky'nin kuramı doğrultusunda incelenecektir.

Piaget'ye Göre Bilişsel Gelişim

Piaget bilişsel gelişimi, kalıtım ile çevrenin etkileşimi içerisinde çocuğun aktif olduğu bir süreç olarak ifade etmektedir.

Piaget, bilişsel gelişimi aşağıdaki kavramlar üzerinden açıklamıştır:

1. Olgunlaşma
2. Şema
3. Özümleme
4. Uyum
5. Dengeleme

Yukarıda gelişim kavramını açıklarken, **olgunlaşmanın** tanımından bahsedilmiştir. **Şema**, bireyin çevresini anlama, problemler ile baş etme ve çözüm bulma amacıyla bilgilerin işlendiği bir mekanizmadır. Ayrıca şema, çevreyi anlamlandırmada geliştirilen ve yeni kazanılan bilgilerin yerleştiği çerçeve olarak ifade edilir. **Özümleme**, karşılaşılan yeni durumun yani karşılaşılan yeni bilginin daha önceki şemalarla açıklanmasını ifade ederken, **uyum** yeni bilgiye göre önceki şemaların değiştirilmesi ve genişletilmesini ifade eder. **Örgütlenme**, her bir uyum davranışının, organize edilmiş bir eylemin parçası olarak ifade edilmesidir. Örneğin, yeni doğan bir bebek nesnelere kavrar ve emer. Piaget, bunun koordineli bir davranış olmadığını söyler.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Bebeğin bu eylemi gerçekleştirebilmesi için birkaç koordinesiz yakalama ve emme girişimi ve sonrasında, istediği nesneyi düzgün bir biçimde yakalayıp emme davranışı gerçekleşmiştir. Böylelikle, düzensiz etkinliklerden organize edilmiş etkinliklere doğru bir ilerleme görülür. **Dengeleme**, çocukların dünyayı öğrenmelerinde; denge, dengesizlik ve yeniden denge süreçlerinin yaşanmasıdır.

Piaget, çocukların bilişsel gelişimlerini dört evrede ele almıştır. Bu evreler:

1. **Duyusal Motor (0-2 Yaş)**
2. **İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)**
3. **Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş)**
4. **Soyut İşlemler Dönemi (11 yaş ve üzeri)**

1. Duyusal Motor Dönem (0-2 Yaş)

Duyu-motor dönem, doğumdan yaklaşık iki yaşa kadar sürmektedir. Bu evrede, bebekler algısal yaşantıları (görme, duyma gibi) fiziksel ve hareketli (motorik) eylemlerle koordine ederek dünyayı anlamlandırma yollarını yapılandırır. Bu dönemin sonuna doğru bebekler, refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçme, ertelenmiş taklit becerilerini gösterme ve nesne devamlılığı konusunda beceriler kazanırlar.

2. İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)

İşlem öncesi dönemde çocuklar, dünyayı kelimelerle, çizimlerle ve imgelerle ifade eder. Çocuklar, kavramlar oluşturur ve basit mantıksal ilişkiler kurmaya başlarlar. Somut olarak görmediği veya varlığı olmayan nesne, olay, kişi ve varlığı temsil eden semboller geliştirmeye başlar. Örneğin, bir cetveli telefon olarak kullanabilirler. Bu **sembolik oyunlar** aracılığıyla çatışmalarını ortaya koyabilir ve dengelerini sağlayabilirler. Bu dönemdeki çocuklar benmerkezcidir. **Benmerkezcilik**, çocuğun kendi bakış açısıyla diğerlerinin bakış açısını ayırt edememesini ifade eder. Herkesin bakış açısının, kendi bakış açısıyla aynı olduğunu zanneder. Benmerkezciliğin gözlemlendiği en iyi örnek, çocuktaki dil gelişimiyle birlikte artan monologların olmasıdır. Bu dönemde çocuklar, **tek yönlü sınıflandırma** yaparlar. Örneğin, nesnelere biçimlerine ya da renklerine göre sınıflandırabilirler ancak nesnelere tam olarak farkında değildirler. Ayrıca bu dönemde, doğadaki cansız nesnelere canlıymış gibi davranma olarak tanımlanan animizm görülür.

3. Somut İşlemler Dönemi (7-11 Yaş)

Bu dönemde çocuklar, somut işlemler gerçekleştirebilir. Somut örneklerle temellendirildiği sürece çocuklar mantıklı muhakemeler yapabilirler. Burada bahsedilen işlemler, geri dönüştürülebilir zihinsel eylemler ve somut nesnelere uygulanabilir işlemlerdir. Örneğin, yapılan bir deneyde maddenin korunumuyla ilgili bir görevde, çocuğa birbirinin aynısı iki top gösterilmiştir. Araştırmacı, bir topu uzun ince şekil alacak bir biçimde yuvarlamış; diğer topu ise

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

orijinal halinde bırakmıştır. Daha sonra çocuğa, orijinal haldeki topta mı uzun ince olanda mı daha çok hamur olduğu sorulmuştur. Çocuklar, 7-8 yaşına ulaştıklarında bu soruya hamur miktarının aynı olduğu cevabını verebilirler. Somut işlemler döneminde çocuklar, nesnenin tek bir özelliği yerine pek çok özelliğini göz önünde bulundurabilir.

4. Soyut İşlemler Dönemi (11 yaş ve üzeri)

Bu dönem, çocukların ergenliğe girdikleri dönemdir. Ergenler, düşüncelerini ifade etmek için somut olaylara bağlı kalmak zorunda değildir. Soyut önergeler ve varsayımları anlayabilirler, soyut bağlamdaki konular hakkında konuşabilir. Ergenler, daha soyut ve idealist düşünmenin yanı sıra daha mantıklı düşünürler.

Vygotsky'e Göre Bilişsel Gelişim

Vygotsky, çocuğun bilişsel gelişiminde sosyal çevrenin önemini vurgulamaktadır. Vygotsky, çocuğun bilişsel gelişimini etkilemede yetişkin rolünün önemine dikkat çeker. Bilişsel gelişim, başkaları tarafından düzenlenen davranışlardan, bireyin kendi kendine düzenlediği davranışlara doğru bir ilerlemeyi gösterir. Başka bir ifadeyle, çocuğun kendi başına problem çözmesiyle bir yetişkin ya da bir akranıyla problem çözme becerisindeki artış olarak belirlenen gizil gelişme dönemi arasında fark vardır. Vygotsky, bu farkı **Yakınsak (Yakınsal) Gelişim Alanı** olarak adlandırır. Çocukların, bağımsız olarak tek başına problem çözmesini **alt sınır** olarak belirlemiş, bir yetişkin veya akran rehberliği ve desteğiyle daha zor bir problemi çözmesini ve daha fazla sorumluluk almasını ise **üst sınır** olarak belirtmiştir.

15

Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Bilişsel Gelişim Özellikleri

Eylül, 18-24 ay aralığında bir kız çocuğudur. Artık, bir şeyleri kendi başına yapmaktan keyif almakta ve özerkliğini kazanma yolunda gelişim göstermektedir. Annesi, bir nesneyi sakladığında o nesnenin yok olmadığını hâlâ var olduğunu bilmektedir. Yani nesne devamlılığı becerisi gelişmiştir. Eylül, annesi "cee-ee" oynamak için yüzünü elleriyle kapatıp daha sonra ellerini açıp "cee-ee" dediğinde onu izler. Daha sonra Eylül, annesinin bu davranışını hatırlayarak taklit eder. Buna ertelenmiş taklit denir. Ayrıca Eylül, çok yüksekte olan bir şeye ulaşmak için sandalyeye tırmanmak gibi çözümler üretir. Yani amaçlı davranışlar sergiler.

0-3 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Siyah-beyaz gibi yüksek karşıtlıklardaki renklere ve parlak şeylere bakmaktan keyif alabilir.
- Gördüğü şeylere ve kendisine bakan yüzlere tepki verebilir.
- Hareket eden nesnelere, kısa süreli ve 45 derecelik açıda izler. 15-25 cm mesafede duran nesnelere görebilir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

3-6 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Hareketli nesnelere izleyebilir.
- Aynadaki görüntüsüne sesler çıkarabilir.
- Tanıdığı insanları ayırt edebilir.

7-9 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Elindeki nesneyi yere atıp düşüşünü izleyebilir.
- İstendiğinde basit hareketler yapabilir.
- Görme alanı içinde saklanan nesneyi arayabilir.

10-12 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- İşaret parmağı ile gösterebilir.
- Kitaptaki resimlere bakabilir.
- Oyunağı, saklanan yerden bulup çıkarabilir.

13-18 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Sorulduğunda, vücut parçalarından en az ikisini gösterebilir.
- Art arda söylenen iki yönergeyi yerine getirebilir.

19-24 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Söylenen resmi gösterir.
- Oyuncak bebeğin dört vücut parçasını gösterebilir.
- Bilinen resimleri isimlendirebilir.

25-30 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Art arda söylenen iki rakamı tekrar edebilir.
- İstendiğinde, büyük ve küçük olan nesnelere gösterebilir.
- Cinsiyetini ayırt edebilir.

31-36 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- İstendiğinde, uzun olan nesnelere gösterebilir.
- En az üç nesnenin ne amaçla kullanıldığını bilir.
- Cinsiyetini bilir.

37-47 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- 1-5 arası ritmik sayabilir.
- Üç rengi isimlendirebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

48-59 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- "Neden?" sorusuna cevap verebilir.
- Dört rengi isimlendirebilir.
- Kare, üçgen, daire ve dikdörtgen gibi geometrik şekilleri isimlendirebilir.
- 1-10 arası sayıları isimlendirebilir.
- Basit bir hikâyede neler olabileceğini tahmin edebilir.

60-72 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Tamamlanmamış resimdeki eksikleri tamamlayabilir.
- 1-20 arasındaki sayıları isimlendirebilir.
- Nesnelere, işlevlerine göre tanımlayabilir.

72-84 Ay Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Matematiksel becerileri gelişmiştir. 200'e kadar ve 20'den geriye sayabilir.
- Görevleri üzerine daha uzun süre konsantre olabilir, bu da düşünüp anlamasını ve basit problemleri çözmesini sağlar.
- Planlayarak ve zamanını yöneterek bazı kararlarını vermeye başlayabilir.

7-11 Yaş Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Bu dönemdeki çocukların, mantıksal ve eleştirel düşünme becerilerinde gelişmeler olur.
- Somut yollarla problem çözebilme becerileri geliştirebilir.
- Nesnenin korunumunu kavramada yetkinlik becerileri geliştirebilir.

12-18 Yaş Bilişsel Gelişim Özellikleri

- Bu dönemde, düşünme biçimleri yetişkinlerin düşünme biçimine benzemeye başlar.
- Soyut kavramları anlayarak etkili bir şekilde kullanabilir.

Motor Gelişim

Motor gelişim, çocukların, hareket etme yeteneklerinin doğumdan itibaren ilerlemesi ve kompleks motor becerilerini kazanması olarak tanımlanabilir. Motor gelişim; kaba motor ve ince motor olmak üzere iki ayrı bağlamda incelenir. Kaba motor; yürüme, koşma, zıplama gibi hareketleri; ince motor ise ipe boncuk dizme, düğme ilikleme, kule yapma gibi becerileri temsil eder.

Motor gelişimi açıklamak için kuramcılar çeşitli kuramlar geliştirmiştir. Arnold Gesell'in Motor Gelişim Teorisi, Esther Thelen'in Hiyerarşik Modeli, Thelen ve Smith'in Dinamik Sistemler Kuramı, Gallahue'nin Motor Gelişim Kuramı örnek olarak verilebilir. Burada motor gelişim, genel olarak gelişimsel bakış açısını ele alan Gallahue'nin kuramı kapsamında incelenmiştir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Gallahue'nin Motor Gelişim Kuramı

1. Refleksif Hareketler Dönemi (0-1 Yaş)

Refleksler, motor gelişim evrelerine temel oluşturan istem dışı, alt beyin tarafından kontrol edilen hareketlerdir. Bebekler, refleksler sayesinde yakın çevreleri hakkında bilgi sahibi olurlar. Motor gelişimin refleksif hareketler evresi, birbiriyle örtüşen iki basamağa ayrılabilir. Bunlar, bilgi kodlama evresi ve bilgi kodu çözümü evresidir.

- **Bilgi kodlama evresi (Anne karnından 4 aya kadar):** Bu dönemde refleksler, bebeğin hareket yolu ile bilgi toplayabildiği, yiyecek arayabildiği ve korunma bulabildiği temel araçlar olarak görev yapar.
- **Bilgi kodu çözümü evresi (4 aylıktan 1 yaşa kadar):** Reflekslerin kademeli olarak görüldüğü, duyu motor aktivitenin yerini algısal motor yeteneğe bırakmaya başladığı yani bebeğin istemli iskelet hareketlerini geliştirmesi, yalnızca uyarana bağlı olmadan depolanmış bilgi ile duyu uyarımın görüldüğü dönemdir.

2. İlkel Hareketler Dönemi (0-2 Yaş)

Olgunlaşmaya bağlı gelişen hareketlerin ilk biçimleri ilkel hareket döneminde oluşur. Bebeğin ilkel hareketleri aşağıdakileri kapsar:

- Başın, boynun ve gövdenin kontrolünü içeren **denge hareketleri**
- Uzanma, kavrama ve bırakmayı içeren **manipülatif hareketler**
- Sürünme, emekleme ve yürüme gibi **yer değiştirme hareketleri**

Gelişimin ilkel hareketler dönemi, motor kontrol komutlarını temsil eden reflekslerin baskılandığı evre ve ilk kontrol evresi olarak iki döneme ayrılabilir:

- Reflekslerin ortadan kalktığı evre (0-1 yaş): Hareketler amaçlı olmasına karşın, kontrolsüz ve kabadır. Örneğin, bebek bir nesneyi yakalamak istediğinde el, bilek, kol, omuz ve hatta gövdenin tümünün katıldığı kaba bir hareket yapar. Bir başka deyişle, elin nesneye uzatılma sürecinde istemli bir hareket olmasına karşın kontrol eksikliği vardır.
- İlk kontrol evresi (1-2 yaş): Bilişsel ve motor süreçlerdeki hızlı gelişme sonucu ilkel hareket yeteneklerinde hızlı bir artış gözlemlendiği evredir.

3. Temel Hareketler Evresi (2-7 yaş)

Çocukların aktif olarak bedenlerinin hareket etme potansiyelini denedikleri ve keşfettikleri bir dönemdir. Gelişimin temel hareketler evresi, artan üç döneme ayrılabilir. Bunlar, başlangıç evresi, şekillenme evresi ve ustalaşma evresidir.

- **Başlangıç Evresi (2-3 yaş arası):** Amaca yönelik ilk girişim hareketleri olup yer değiştirme, manipülatif ve denge hareketleri başlangıç seviyesindedir.
- **Şekillenme Evresi (3-5 yaş arası):** Bu dönemdeki hareket şemaları hâlâ genel olarak kısıtlı ya da abartılı ama daha iyi koordine edilir.
- **Ustalaşma Evresi (5-7 Yaş arası):** Bu dönemde hareketler, etkin, koordineli ve kontrollü performans ile karakterizedir. Temel hareket becerilerinin çoğu, çocukların pek çok temel

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

beceri için 5 veya 6 yaş itibari ile ustalaşma seviyesinde olabileceğini ve olması gerektiğini önermektedir.

4. Özelleşmiş Hareketler Evresi (7-14 yaş ve 14 yaş üzeri)

Bu evrede hareket; günlük yaşam, eğlenme, spor yapma gibi çeşitli hareketlerin yapılmasında bir araçtır. Bu dönem üç evreyi kapsar. Bunlar; geçiş evresi, uygulama evresi, yaşam boyu uygulama evresidir.

- **Geçiş evresi (7-10 yaş arası):** Bir köprüde yürümek, ip atlamak veya topa ayakla vurmak gibi geçiş evresi becerileri, temel hareket şemalarının daha karmaşık ve özelleşmiş formlarındaki uygulamaların görüldüğü evredir.
- **Uygulama evresi (11-13 yaş arası):** Uygulama evresi, artan bilişsel karmaşa ve genişlemiş deneyimle açıklanabilir. Görev çeşitliliği ile bireysel ve çevresel faktörlere dayalı olarak sayısız öğrenme ve katılım fırsatları sağlayan evredir.
- **Yaşam boyu uygulama evresi (14 yaş ve üzeri):** Yaşam boyu uygulama evresi, motor gelişim sürecinin tepe noktasını temsil eder ve kişinin yaşam boyunca kazanılmış hareket repertuarının kullanımını karakterize eder.

Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Motor Gelişim Özellikleri

Kemal, 12-18 ay aralığında bir bebektir. Kemal, **kaba motor becerilerinde**, artık destek almadan ayakta durabilmekte, kendi kendine adım atabilmektedir. Başlangıçta yürüyüşü profesyonel gözükmez. Ancak 2 yaşına yaklaştıkça topuktan başparmağına doğru daha düzenli adım atmaya, koltuklara ve yatağına tırmanmaya başlar. Üzerine bindiği oyuncaklarla kendini ileri doğru hareket ettirebilir. Nesnelere fırlatabilir. **İnce motor becerileriyle** ilgili olarak ise artık küçük nesnelere tutabilir, iki parmağını kavrayabilir, bazı nesnelere tutup bırakarak oyun oynayabilir. Çatal ve kaşık kullanmaya çalışır. Küçük oyuncakları birbirine vurup ses çıkarabilir, küpleri yığıp yıkabilir. Elleriyle ve parmaklarıyla oyuncakları farklı şekillerde manipüle edebilir.

0-3 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Başını kontrol etmeyi öğrenir (kaba motor).
- Seslere yönelmek için kafasını çevirebilir (kaba motor).
- Kontrolü dâhilinde olmayan refleksleri, kol ve bacak hareketleri vardır (kaba motor).

3-6 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Nesneyi ve oyuncakı kavrayabilir (kaba motor).
- Destekle oturabilir (kaba motor).
- Eline verilen bir çingırağı sallayabilir (kaba motor).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

7-9 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Desteksiz oturabilir (kaba motor).
- Bir yetişkin tarafından eline yiyecek verildiğinde ağzına götürebilir (kaba motor).
- Elindeki nesneyi ya da oyuncuğı bir elinden diğerine geçirebilir (kaba motor).
- Eşyalara tutunarak ayağa kalkabilir (kaba motor).
- Emekleyebilir (kaba motor).

10-12 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Desteksiz 1-2 saniye ayakta durabilir (kaba motor).
- Yardımla yürüyebilir (kaba motor).
- Nesnelere iki elle kavrayabilir (kaba motor).

13-18 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Bağımsız yürüyebilir (kaba motor).
- Kalemle karalamalar yapabilir (ince motor).
- Bir nesneye ayağıyla vurabilir (kaba motor).

19-24 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Kitap sayfalarını çevirebilir (ince motor).
- Çift ayak zıplayabilir (kaba motor).
- Küplerden kule yapabilir (ince motor).

25-30 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Tek ayak üzerinde 1-2 saniye durabilir (kaba motor).
- Kalemle dikey çizgiler çizebilir (ince motor).

31-36 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Belirli bir yükseklikten atlayabilir (kaba motor).
- Makas yardımıyla kâğıt, karton vb. kesebilir (ince motor).
- Kıyafetlerinin düğmelerini açabilir (ince motor).

37-47 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Tek ayak üzerinde 4-5 saniye durabilir (kaba motor).
- Üç tekerlekli bisiklet sürebilir (kaba motor).
- Çift ayak üzerinde 4-5 kere zıplayabilir (kaba motor).
- Daire şeklini çizebilir (ince motor).
- Kâğıt, karton gibi cisimleri makas yardımıyla gelişigüzel kesebilir (ince motor).

48-59 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Ayak değiştirerek merdiven inebilir (kaba motor).
- Tek ayak üzerinde 7-8 saniye durabilir (kaba motor).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- Eliyle top sektirebilir (kaba motor).
- Dik ve yatay çizgiler çizebilir (ince motor).
- Ev, adam, ağaç gibi figürlerden oluşan resimler çizebilir (ince motor).

60-72 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Tek ayak üzerinde 10 saniye durabilir (kaba motor).
- Dengesini kaybetmeden koşabilir (kaba motor).
- Tek ayak üzerinde 3-4 kere zıplayabilir (kaba motor).
- Kavisli ve köşeli şekilleri kesebilir (ince motor).
- Eğik ve eğri şekilleri çizebilir (ince motor).

72-84 Ay Motor Gelişim Özellikleri

- Koordinasyonu gelişmiş bir şekilde hareket eder (kaba motor).
- Topu ustaca atıp tutabilir (kaba motor).
- Çatal-bıçak tutma becerisi gelişir (ince motor).
- Kesip yapıştırma gibi el işi becerilerinde gelişim gösterir (ince motor).

7-11 Yaş Motor Gelişim Özellikleri

- Denge becerisi artar; kaykay, paten gibi aktiviteleri daha dengeli bir şekilde yapabilir (kaba motor).
- Motor becerilerin gelişimine katkı sunabilecek futbol, basketbol, voleybol gibi spor dallarına ilgi gösterebilir ve bu spor dallarının temel becerilerini öğrenebilir (kaba motor).
- Fiziksel gücü artar ve dayanıklılık seviyesi yükselir. Spor hareketleri ve egzersizlerle daha fazla süre aktif kalabilir (kaba motor).

11-18 Yaş Motor Gelişim Özellikleri

- Ergenlik dönemi, çocukların spor becerilerini daha da ileri taşıdığı ve rekabetçi olma isteğinin arttığı bir dönemdir. Bu sebeple çocukların bu dönemde takım sporlarına duydukları ilgi artar (kaba motor).
- Ergenlik döneminde, bireylerin yükseklik algısı daha hassas hâle gelebilir. Bu sebeple tırmanma, atlama ve yükseklik içeren aktivitelere katılmak isteyebilirler (kaba motor).
- Ergenlik döneminde, bireylerin koşu becerileri gelişir. Bu sebeple takım sporları ve atletizm gibi sporlarda başarılı olabilirler (kaba motor).

Dil Gelişimi

Dil gelişimi; bebeğin çevresindeki dil örüntülerini tanınması, sözcükleri anlaması, cümle kurması ve iletişim kurmak için dil bilgisi kurallarını kullanması sürecini içerir. Dil gelişimi; alıcı dil ve ifade edici dil bağlamında iki farklı şekilde incelenebilir. Alıcı dil, başkalarının iletişimini anlama ve anlamlandırma

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

sürecini kapsar. İfade edici dil ise duyguları, düşünceleri, istekleri başka birine aktarma olarak adlandırılabilir.

Dil gelişimini açıklayabilmek için farklı teorisyenler farklı kuramlar geliştirmiştir. Bu bağlamda, Chomsky ve Pinker'in Doğuştancı Yaklaşımı, Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı, Skinner'in Davranışçı Kuramı, Vygotsky, Bruner, Halliday'in Sosyokültürel Yaklaşımı, Hollic,

Tomasello ve Bloom'un Etkileşimli-Belirimsi Yaklaşımı dil gelişimi ile ilgili kuram ve yaklaşımlardır. Dil gelişim sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi ve önleyici müdahale sürecinin kaçırılmaması için aşağıda bu kuram ve yaklaşımlar incelenecektir.

Doğuştancı Yaklaşım

Noam Chomsky ve Steven Pinker'in temsilcileri olan Doğuştancı Yaklaşım, dil gelişimi ile ilgili doğuştan ve doğal insan yetenekleri (kalıtım gibi) üzerine odaklanır. Chomsky, diğer uyaranlardan farklı bir biçimde işleyen bilişsel yapılar nedeniyle insanların dil edinme kapasitesine sahip olduğunu ifade eder. Bu düşünce de aslında bütün insanların kendi kültürlerine özgü dili öğrenme yeteneklerini açıklamaktadır.

Davranışçı Kuram

Skinner'a göre dil konuşma da *koşullanma* yolu ile öğrenilir. Örneğin; çocuk ilk kelimesini söylediğinde, herkes gülümser, alkışlar ve çocuk bu durumu tekrar etmeye çalışır.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura, dilin *taklit etme* ve *model alma* yöntemi ile öğrenildiğini savunur. Davranışçı Kuramda olduğu gibi pekiştireçler önemlidir. Ancak Davranışçı Kuramdan farklı olarak dikkat ve akılda tutma gibi bilişsel süreçlerin de etkili olduğu düşünülür.

Bilişsel Gelişim Yaklaşımı

Bilişsel gelişim ve dil gelişimi arasındaki yakın ilişki, dilin gelişmesi için öncelikle özgül bir bilişsel gelişimin olması gerektiği inancına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, Jean Piaget'in çalışmalarına dayanır ve diğer şeyleri kullanmayı öğrenmek için gerekli mekanizmanın dil öğrenmek için de kullanıldığını savunur.

Sosyokültürel Yaklaşım

Sosyokültürel Yaklaşım, çocukların dili etraflarındaki dünya ile etkileşime geçme girişimleri doğrultusunda edindiklerini ileri sürmektedir. Vygotsky'in temel önermesi, dil gelişiminin bireylerin yaşadığı toplumdan etkileneceği yönündedir. Bruner ise dil gelişiminde sosyal etkileşimin birinci rolünün, çocukların kendilerini sözle ifade edebilmelerinden önce çocukların, belirli iletişim işlevlerine veya girişimlerine (gösterme, istekte, bulunma gibi) yönelik farkındalık kazandıklarını gösteren gözleme dayandığını vurgulamıştır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Dil Gelişimi Aşamaları

Konuşma Öncesi Dönem

1. Farklılaşmış Ağlamalar
2. Agulama
3. Çağıldama
4. Tamamlanmamış Taklit
5. Taklit ya da Yansılama

Konuşma Dönemi

1. Ses Sözcük Dönemi (9-12 Ay)
2. Tek Sözcük ile Konuşma Dönemi (12-18 Ay)
3. İki Sözcüklü İfadeler ile Konuşma Dönemi (12-18 Ay)
4. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler ile Konuşma Dönemi (2-3 Yaş)
5. Gramere Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)

Konuşma Öncesi Dönem

Çocuğun, dünyaya gelişinden ilk kelimeleri söylemeye başladığı zamana kadar süren dönemdir. Bu dönem, kendi içinde ayrışmakta olup 0-1 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde, aşağıdaki davranış aşamaları görülür:

1. Farklılaşmış Ağlamalar

Doğumundan itibaren, bebeğin farklı ihtiyaçları (ağlama, acıkma, üşüme) için ağlamalarından oluşan dönemdir.

2. Agulama

6 haftalık olan bebek, ses çıkarması için ihtiyacı olan organlarının rastgele hareketleri ile basit sesleri çıkarmaya başlar. Bebeğin çıkardığı bu seslere, bebeğin altı temizlendiğinde veya karnı doyduğunda yani mutlu, keyifli ve huzurlu olduğu zamanlarda çıkardığı sesler örnek verilebilir.

3. Çağıldama

3-4 aylık olan bebeklerin keyifli olduğu zamanlarda "bi-bi-bi", "da-da-da", "ma-ma-ma" gibi ünlü ve ünsüz harflerin tekrarı şeklinde sesler çıkardıkları dönemdir. Aynı zamanda, babıldama dönemi olarak da adlandırılmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

4. Tamamlanmamış Taklit

6 aylık olan bebek, farklı yönlerden gelen zil sesini fark edebilir ve konuşmalardaki kızgın, yumuşak ses tonlarını ayırt edebilir. 7. ayını tamamlamış bebeklerde ise artık ünsüz seslerin kullanılma sıklığı artar.

5. Taklit ya da Yansılama

Bu evrede bebek, adı söylendiğinde ve basit sözel uyarıcılar kullanıldığında tepki gösterir. Taklit ve yansılama döneminde, dilin kullanılmasına yönelik yapılan hazırlık yalnızca seslerin çıkarılması, tekrarlanması ve taklit edilmesi şeklinde olur. Bu dönemde bebek hem tonlamayı, vurgulamayı hem de kelimeleri söylemeye başlamadan önce kelimelerin basit ve temel anlamlarını öğrenir. Bebek bu dönemde, anlamsız olan birtakım sesleri kendine has vurgular, tonlamalar ve el-kol işaretleri ile kullanır.

Konuşma Dönemi

Bu dönemde, Hurlock'a göre konuşmanın iki kriteri vardır:

- Çocuğun söylediği kelimelerin anlamını bilmesi, çıkarılan seslerin belirli bir objeye karşılık getirilerek kullanılmasıdır.
- Çocuğun söylediği kelimelerin, başkaları tarafından anlaşılabilir şekilde düzgün olmasıdır. Ortalama olarak, çocuk 12 aylık olunca ilk doğru kelimeyi söylemesi beklenebilir. Bu dönemde aşağıdaki gelişim aşamaları görülür:

24

Ses Sözcük Dönemi (9-12 Ay)

Bebek, bu evrede ses çıkarmaktan ve ses oyunlarından zevk alır. İnsan seslerini bilinçli bir şekilde taklit edebilir. 12 aylık olduğunda, bebeğin ilk kelimesini çıkarması beklenir. Bebek jest ve mimiklerden anlar, artık konuşmaya hazırdır.

Tek Sözcük ile Konuşma Dönemi (12-18 Ay)

Çocuk, bu evrede konuşmaya hazırdır. Rastlantısal çıkan sesleri, artık bilinçli bir şekilde çıkarmaya başlar. Özellikle 1-2 yaş aralığında, konuşma becerilerinde tamamen artış olur. Kullandığı kelimelere verilen tepkiye göre daha fazla kelime kullanmak için çabalar. Bu dönemde çocuklar, tek kelime ile birçok şey anlatmaya çalışır. Bu noktada, konuşmalarını jest ve mimiklerle desteklerler.

İki Sözcüklü İfadeler ile Konuşma Dönemi (12-18 Ay)

Çocuklar, tek sözcüklerin yanına yeni öğrendikleri kelimeleri getirirler. Örneğin, öncesinde "baba" kelimesini öğrendiyse artık "baba gel, baba git" şeklinde iki kelimelik konuşma aşamasına gelen çocuk, isim ve fiilden meydana gelen basit cümleler kurmaktadır. Bu durum, "telgraf tipi konuşma" olarak da ifade edilir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler ile Konuşma Dönemi (2-3 Yaş)

Bu dönemde çocuklar, artık öğrendikleri kelimeleri yan yana getirerek basit cümleler kurabilirler. Örneğin, "Çok büyük bardak!" veya "Anne çok acıktım." gibi basit cümleler oluşturabilirler. Aynı zamanda çocuklar, bu dönemde sıfat kullanımını artırırlar. Öğrendikleri kelimeleri, nesnelere veya kişilere uydurabilirler.

Gramere Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)

Bireysel farklılıklar, sosyoekonomik ve kültürel koşulların yarattığı uyarıcıların çocuktaki yansımaları, anne-babanın çocuğa karşı duyuşsal tutumundaki tutarlık düzeyi, konuşma aşamalarının başlama ve bitiş zamanlarını değiştirebilmektedir. İki yaşından itibaren, çocukların kurabildikleri cümleler içinde çok sayıda gramer kuralının olduğu görülür. Çocukların; 3-4 yaşlarına geldiklerinde konuşmalarında isim ve fiil dışında diğer kelime çeşitlerini ve cümle öğelerini de kullandıkları, konuşmalarının anlaşılma oranının 3,5 yaşından 4 yaşa doğru süreklilik gösteren bir şekilde arttığı ve 4 yaşında da %100'e ulaştığı görülmektedir.

Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Dil Gelişimi

Sude, 24-36 ay aralığında bir çocuktur. Sude, dil gelişimindeki gelişmelere paralel olarak kendini ifade etmekten keyif alır. İsmi ve soy ismini söyleyebilir. "Nasıl" ve "neden" sorularını çokça sorar. 800-900 kelime arasında konuşabilir ve üç yaşına doğru 1000'den fazla kelimeyi anlar. Bir hikâyeyi, 5-10 dakika dinleyebilir. Her zaman doğru olmasa da "ben, beni, sen" gibi zamirleri kullanabilir.

25

0-3 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Çevresindeki seslerin farkındadır (Alıcı Dil).
- Etrafındaki konuşmaları dinler ve ani seslere tepki verebilir (Alıcı Dil).
- Ebeveyn ya da birincil bakım veren konuştuğunda dinleyebilir ve gülümseyebilir (Alıcı Dil).

3-6 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Ses tonundaki farklılıklara tepki gösterebilir (İfade Edici Dil).
- Gıgıldama sesleri çıkarabilir (İfade Edici Dil).

7-9 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Kendi ismi söylendiğinde anlar ve tepki verebilir (İfade Edici Dil).
- Ce-e oyunu oynamaktan keyif alabilir (İfade Edici Dil).
- İsteklerini belirtmek için jestleri ve sesleri kullanabilir (İfade Edici Dil).

10-12 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Varlıkların isimleri olduğunu bilir (Alıcı Dil).
- "Anne", "baba", "dede" gibi tek sözcükler kullanabilir (İfade Edici Dil).

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

13-18 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- “Burnun nerede?”, “Kulakların nerede?” gibi sorular sorulduğunda ilgili organlarını gösterebilir (İfade Edici Dil).
- Adını söyleyebilir (İfade Edici Dil).
- Basit yönergeleri anlar ve bunlara uyabilir (Alıcı Dil).

19-24 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Tek sözcükleri taklit edebilir (İfade Edici Dil).
- Gördüğü nesnelere ve varlık isimlerini doğru isimlendirebilir (İfade Edici Dil).
- Üç-dört sözcükten oluşan yönergeleri anlar ve yerine getirebilir (Alıcı Dil).

25-30 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- En az iki sözcüklü cümle kurar (İfade Edici Dil).
- Hayvan resimlerini isimlendirir (İfade Edici Dil).
- “Nerede?” sorusuna uygun cevap verebilir (İfade Edici Dil).
- Basit sorulara “evet” ya da “hayır” şeklinde cevaplar verebilir (İfade Edici Dil).

31-36 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Adını-soyadını söyleyebilir (İfade Edici Dil).
- Yer bildiren ifadeler kullanabilir (İfade Edici Dil).
- Çoğul eklerini kullanabilir (İfade Edici Dil).

37-47 Ay Dil Gelişimi Özellikleri

- Üç-beş sözcüklü cümleler kullanabilir (İfade Edici Dil).
- İsim durumlarını belirten yapılar kullanabilir (İfade Edici Dil).

48-59 Ay Dil Gelişimi Özellikleri

- Kategori isimlerini anlayabilir (Alıcı Dil).
- “Ne zaman?” sorusuna cevap verebilir (İfade Edici Dil).

60-72 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Sözcüğün hangi sesle başladığını söyleyebilir (İfade Edici Dil).
- Bilmediği sözcüklerin anlamını sorabilir (İfade Edici Dil).
- Sözcük içindeki konuşma seslerinin çoğunu doğru üretebilir (İfade Edici Dil).

72-84 Ay Dil Gelişim Özellikleri

- Konuşurken duraklamalar ve tekrarlamalar azalır, daha akıcı konuşabilir.
- Sesleri doğru bir şekilde çıkarmada ve kelimeleri düzgün bir şekilde ifade etmede gelişim gösterir ve artikülasyon (sesletim) becerisi gelişebilir (İfade Edici Dil).
- Daha karmaşık hikâyeleri anlamada ve takip etmede gelişim gösterir (Alıcı Dil).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

7-11 Yaş Dil Gelişim Özellikleri

- Dil bilgisi kurallarını daha iyi kavrar; zaman çekimlerini ve çoğul eklerini doğru bir şekilde kullanabilir (İfade Edici Dil).
- Şiir yazmak, günlük tutmak gibi yaratıcı yazma etkinlikleriyle daha çok ilgilenir ve düşüncelerini aktarabilir (İfade Edici Dil).
- Kelime oyunları oynama, bulmaca çözme gibi etkinliklerle ve mizah unsurlarıyla daha çok etkileşime girer (İfade Edici Dil).
- Kitaplar ve öyküler aracılığıyla metinler arasında bağlantı kurabilir (İfade Edici Dil).

11-18 Yaş Dil Gelişim Özellikleri

- Soyut kavramlar ile spesifik kavramları anlama ve cümle içinde kullanmada ustalaşır (İfade Edici Dil).
- Edebiyat anlayışı, edebi metinler hakkında yorum yapabilme ve analiz edebilme becerisi gelişir (İfade Edici Dil).

Sosyal-Duygusal Gelişim

Sosyal-duygusal gelişim, kişiler arası ilişki kurma ve sürdürme, duygusal tepkileri anlama, duygulara ilişkin farkındalık kazanma, duyguları düzenleme, sosyal ortamlara uygun davranabilme, sosyal becerileri kullanabilme gibi özellikleri kapsar.

27

Bireylerin sosyal-duygusal gelişim süreçlerini açıklamak üzere farklı teorisyenler farklı kuramlar geliştirmiştir. Örneğin, Psikoseksüel Gelişim Kuramının öncüsü Freud, bireylerin kişilik gelişiminde yaşamın ilk altı yılının önemini vurgular. Erikson ise psikososyal gelişimin sadece ilk altı yılda değil ölüme kadar devam eden, yaşam boyu bir süreç içinde gerçekleştiğini vurgular. Bowlby, Bağlanma Kuramının öncüsü olarak, bireylerin birincil bakım veren ya da ebeveynleriyle olan bağlanma türlerinin onların yetişkinlik yıllarındaki ilişkilerini etkileyebileceğini ifade eder. Bu bağlamda, sosyal-duygusal gelişim kuramlarının farklı şekillerde ele alındığı söylenebilir. Aşağıda, sosyal-duygusal gelişim kuramları açıklanmıştır.

Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Psikanalitik kuramlardan biri olan Psikoseksüel Gelişim Kuramı, kişilik yaşantıları içerisinde ilk çocukluk yıllarının önemini vurgular. Bu kurama göre, çocukların tipik gelişim (normal gelişim) gösterebilmesi için gelişimin her aşamasında çocuğun temel ihtiyaçlarının doyurulması gerekir. Eğer bu ihtiyaçlar karşılanmazsa sosyal-duygusal gelişimi engellenir. Freud, sosyal-duygusal gelişimi çeşitli dönemlerle açıklamıştır. Her dönem, belirli kritik gelişimi kapsar, bu dönemlerde engellenen çocuk, yaşamın ilerleyen zamanlarında bu ihtiyaçlarla ilgili bazı normal olmayan davranış biçimleri geliştirebilir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı

1. Oral Dönem (0-1 Yaş)
2. Anal Dönem (1-3 Yaş)
3. Fallik Dönem (3-6 yaş)
4. Gizil Dönem (6-12 yaş)
5. Genital Dönem (12 yaş ve üzeri)

1. Oral Dönem (0-1 Yaş)

Bu dönemde, bebeklerin temel haz kaynakları emme davranışlarıdır. Freud'un aktarımına göre emme davranışı bağımlı ve pasif bir davranıştır. Bu sebeple, birincil bakım veren ya da anne tarafından çocuğun memeden erken kesilmesi ya da tersine geç kesilmesi, çocuğun bu döneme bağımlı olmasına neden olacaktır. Freud, bu dönemin sonuçlarının, bireyin yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendisini gösterebileceğini ve stresli veya öfkeli zamanlarda oral bağımlılık geliştirebileceğini ifade etmiştir.

2. Anal Dönem (1-3 Yaş)

Bu dönem, çocukların tuvalet alışkanlığını kazandığı dönemdir. Çocuk bu dönemde, kendini ve çevresini kontrol etmeyi öğrenir. Bu süreçte, birincil bakım veren/ebeveyn, gergin ve sinirli tutumlar sergiler ya da çocuğu cezalandırırsa çocuğun bu döneme bağımlı kalmasına neden olabilir. Freud, bu döneme bağımlı kalınmasının sonucu olarak, çocukların yaşamının ilerleyen dönemlerinde aşırı düzenli ya da aşırı dağınık tutum sergileyebileceklerini vurgulamıştır. Bu dönemde, tuvalet alışkanlığı kazanım süreci önemlidir.

3. Fallik Dönem (3-6 yaş)

Bu dönemde çocuklar, çevrelerindeki yetişkinleri rol model olarak cinsiyet rollerini kazanmaya ve geliştirmeye başlar. Karşı cinsten olan ebeveynlerine/birincil bakım verenlerine karşı daha fazla sevgi gösterir. Bu dönemde ebeveynler ya da birincil bakım verenlerin çocuğa ilgili, hoşgörülü ve sevgi dolu bir tutum ile yaklaşmaları önem arz etmektedir. Çünkü çocuklar, yetişkinlerin algılayabildikleri değer sistemlerini içselleştirirler.

4. Gizil Dönem (6-12 yaş)

Bu dönem, ergenlik öncesi durgunluk dönemi olarak da bilinir. Bu dönemde çocuklar, kendi cinsiyetleriyle olan kişilerle arkadaşlık ilişkilerini geliştirir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

5. Genital Dönem (12 yaş ve üzeri)

Ergenlik dönemini kapsayan bu dönemde, hızlı fiziksel değişimler ve gelişmeler yaşanır. Bu dönemde ergen, ebeveyn/birincil bakım veren ile ilişkilerini düzenlemek ister ve çatışmalarını çözüme ihtiyacı hisseder. Bu dönemde, aşırı bağımlılık meydana gelmemiş ise ergenin temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla çatışmalar ve sorunlar çözümlenebilir.

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson'a göre, insanın yaşamında belli başlı sekiz kritik dönem vardır. Bu dönemlerin her birinde atlatılması gereken bir kriz, çözülmesi gereken bir çatışma bulunur. Erikson, bu krizlerin ya da çatışmaların başarılı bir şekilde çözülmesinin, sosyal-duygusal gelişimde önemli olduğunu vurgulamıştır.

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

1. Güvene Karşı Güvensizlik Dönemi (0-1 Yaş)
2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku Dönemi (1-3 Yaş)
3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Dönemi (3-6 Yaş)
4. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu Dönemi (6-12 Yaş)
5. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası Dönemi (12-20 Yaş)

29

1. Güvene Karşı Güvensizlik Dönemi (0-1 Yaş)

Bu dönemde bebekler, bakım verenlerine ve çevrelerindeki kişilere güvenip güvenemeyeceklerine ilişkin temel duyguları edinirler. Bakım veren, çocuğun ihtiyaçlarına hemen yanıt verdiğinde, sevdiğinden ve terk edilmeyeceğinden emin olan çocuk, kendini sevmeye değer bulur. Çocukta, iyimserlik ve mutlu olma duygularının temelleri atılır. Tam tersi durumda ise bakım veren tarafından reddedilen, sıvık bir tutumla ihtiyaçları karşılanmayan, ihtiyaçları zamanında ve sevgiyle yerine getirilmeyen çocuk, çevresindeki dünyaya karşı güvensizlik hisseder. Örneğin, Deniz 6 aylık bir bebek olsun. Deniz ağladığında, ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri ihtiyaçlarını karşılamak için duyarlı davranıyorsa Deniz bakım verenlerine güvenecek ve dünyayı güvenilir bir yer olarak görecektir. Deniz'in ihtiyaçlarına duyarlı olmadıklarında ise Deniz, ebeveynlerine ya da bakım verenlerine güvenmeyecek, dünyayı güvenilir bir yer olarak görmeyecektir.

2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku Dönemi (1-3 Yaş)

Bu dönemde çocuklar, motor gelişimleriyle paralel olarak çevrelerini keşfetmek ve tümüyle başkalarına bağımlı olmamak ister. Bağımsızlık veya özerklik duygularını göstererek iradelerini

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

ortaya koymayı arzular. Ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri tarafından engellenen çocuklar, utanç ve kuşku duygusu geliştirebilir. Örneğin, Begüm 2 yaşında bir çocuk olsun. Begüm, çevreyi keşfederken, kendi kendine kaşığı tutmaya çalışırken, karşılaştığı basit düzeydeki problemleri çözmeye girişimleri sürekli engellenirse özerklik gelişimi olumsuz etkilenecektir. Erikson'un kuramı doğrultusunda, ilerleyen dönemlerde Begüm, kendi yeteneklerinden şüphelenebilir, kendi ihtiyaçları ve vücudundan utanma duyguları oluşabilir.

3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Dönemi (3-6 Yaş)

Bu dönemde, çocukların gelişim alanlarındaki becerilerinin ilerleme göstermesiyle sosyal dünyaları zenginleşir. Buna paralel olarak çocuk; aktif, sorumlu ve amaca yönelik davranmayı gerektiren güçlüklerle karşılaşabilir. Bu güçlükleri çözebilmesi için bakım verenlerinin çocuğa fırsat tanınması gerekmektedir. Doğal merakından dolayı engellenen veya azarlanan çocukta, suçluluk duygusu gelişebilir. Örneğin, Berke 3 yaşında bir çocuk olsun. Berke; çevresini araştırmak, keşfetmek konusunda oldukça atılgan, girişken bir çocuktur. Ancak Berke, bu doğal merakından dolayı çevresindeki yetişkinler ve okuldaki öğretmenler tarafından sürekli engellenmektedir. Bu sebeple Berke'de suçluluk duygusu gelişmektedir. Bu girişkenliklerinin engellenmesi sebebi ile Berke gerek yaşamının bu döneminde gerekse yaşamının ilerleyen dönemlerinde, yaptıklarının yanlış olduğunu düşünüp suçluluk duyabilir.

4. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu Dönemi (6-12 Yaş)

Yaklaşık olarak ilkokul çağına denk gelen bu dönemde, okulun da etkisiyle çocukların sosyal dünyalarında değişiklikler meydana gelir. İş planlama, iş birliği yapma, öğrenme ve başarıma duyguları özel bir öneme sahip hâle gelir. Başarıma, çalışkanlık duygusunu getirir. Çocukların çabaları desteklendiğinde, çalışma ve başarılı olma davranışları gelişir. Bakım verenleri tarafından yaptıkları işlerden dolayı sürekli eleştirilen, desteklenmeyen ve beğenilmeyen çocuklar, yaptıklarının değersizliğine inanarak aşağılık duygusu geliştirebilirler. Örneğin, Çağla 7 yaşında bir çocuk olsun. Çağla, Erikson'a göre içinde bulunduğu gelişim dönemi gereği; işleri planlama, iş birliği yapma, öğrenme ve işi başarıma konularını oldukça önemsemektedir. Çağla, ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından bu becerilerin gelişimi için desteklendiğinde, kendine ve yeteneklerine karşı olumlu bir tutum geliştirmesi mümkün olur. Ancak Çağla desteklenmez ise kendine karşı olumsuz tutum ve yetersizlik duygusu geliştirmesine neden olunabilir. Bu da, Çağla'nın yaşamın ilerleyen dönemlerinde öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyebilir.

5. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası Dönemi (12-20 Yaş)

Ergenliği kapsayan bu dönemde çocuklar, kim olduklarını ne olacaklarını ve yaşamda ne yöne gideceklerini bulmaya çalışır. Bu dönemde ergen, doğru bir yol belirleyebilirse olumlu bir kimlik kazanabilir. Eğer olumlu bir kimlik geliştiremezse yaşamına kimlik karmaşası egemen olabilir. Fatih, 14 yaşında ergenlik dönemindeki bir birey olsun. Fatih için, içinde bulunduğu gelişimin doğası gereği, "Ben kimim?" sorusu çok önemli hâle gelir. Bu dönemde Fatih'in cevap bulması gereken birçok soru vardır: "Çocuk mu yoksa yetişkin miyim?", "Başarılı mı başarısız mı olacağım?", "Seçeceğim mesleği sevecek miyim?".

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Bu şekildeki soruları açıklığa kavuşturmada ve çözmeye, ebeveynler ve öğretmenler Fatih'e yardım etmelidirler. Ayrıca Fatih'in sağlıklı bir şekilde kimliğini kazanması için çevresinde uygun özdeşimler kurabileceği (model alabileceği) yetişkinlerin olması da büyük önem taşımaktadır. Aksi halde, Fatih rol karmaşası yaşayacak ve bu kriz yaşamın gelecek dönemlerinde de, çözümleninceye dek devam edecektir.

John Bowlby'ın Bağlanma Kuramı

John Bowlby, Bağlanma Kuramını geliştirmiş ve bağlanmanın çocuklar üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Bowlby, bebeklerin, bakım verenleriyle bağlanma deneyimine ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Bowlby'a göre çocuğun bakım verenle kurduğu güvenli bağlanma, çocuğun duygusal açıdan güvenli bir bağ geliştirmesini sağlar. Güvensiz bağlanma deneyimleri ise çocuğun duygusal güvensizlik, kaygı ve ilişki problemleri gibi sorunlar yaşamasına sebep olabilir. Dönemler arasında keskin sınırlar olmamasına rağmen bağlanma gelişimi dönemlere ayrılarak incelenebilir:

John Bowlby'ın Bağlanma Kuramı

1. Figürün Sınırlı Ayrımıyla Yönelim ve Sinyaller Dönemi (Doğum-8/12 hafta)
2. Bir ya da Birden Fazla Ayrı Figüre Yönelme ve Yöneltilen Sinyaller Dönemi (8/12 hafta-6 Ay)
3. Sinyallerin Yanı Sıra Lokomasyon Aracılığıyla Ayrı Bir Figüre Yakınlığın Korunması Dönemi (6 Ay-2 yaş)
4. Hedef Düzeltimli Bir Partnerliğin Biçimlenmesi Dönemi (2-4 yaş)

31

1. Figürün Sınırlı Ayrımıyla Yönelim ve Sinyaller Dönemi (Doğum-8/12 hafta)

Bu dönem boyunca bebek, insanlara yönelik belirli biçimlerde davranışlar gösterir. Kokusal ya da işitsel uyarıcıyla kısıtlı ayırt edebilme becerisine sahiptir.

2. Bir ya da Birden Fazla Ayrı Figüre Yönelme ve Yöneltilen Sinyaller Dönemi (8/12 hafta-6 Ay)

Bu dönemde bebek, insanlara arkadaşça davranmaya devam eder fakat belirgin olarak başka bakım veren figürüne yönelir ve onu ayırt etmeye başlar. Bu ayırt etmede de; işitsel uyarıcı açısından farklı tepkisellik yaklaşık dört haftadan önce, görsel uyarıcı ise on haftadan önce kolaylıkla gözlenmez.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

3. Sinyallerin Yanı Sıra Lokomasyon Aracılığıyla Ayrı Bir Figüre Yakınlığın Korunması Dönemi (6 Ay-2 yaş)

Bu dönemde, bebeğin insanlara davranış biçiminde farklılık gösterdiği gözlemlenir. Tepki repertuarı; giden anneyi/bakım vereni takip etme, döndüğünde onu karşılama, keşfe çıkmak için bakım vereni merkez olarak kullanma gibi davranışları içerecek kadar çeşitlilik gösterir. Bakım veren figürüne bağlanma herkesin görebileceği kadar belirginleşir.

4. Hedef Düzeltimli Bir Partnerliğin Biçimlenmesi Dönemi (2-4 yaş)

Bu dönemde çocuk, kendi davranışlarını ve buna etki eden unsurları gözlemleyerek bakım verenin hedeflerini ve onlara ulaşmak için benimsediği planların bir kısmını anlamaya başlar. Bu noktadan itibaren çevresine göre davranışları daha esnek hâle gelir. Çocuğun, bakım verenin duygu ve güdülerindeki anlayışı kabul ettiği söylenebilir. Bu, meydana gelir gelmez anne ve çocuk arasında, John Bowlby'nin "partnerlik" adını verdiği daha karmaşık bir ilişki döneminin hazırlığı yapılıır.

Bağlanma Türleri

Mary Ainsworth, 20. yüzyılın önemli psikologlarından biridir. Özellikle, bebeklerin ve çocukların bağlanma teorisini geliştirmesiyle tanınır. **Bağlanma teorisi, bebekler ve çocukların ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri ile olan ilişkilerini inceleyen bir teoridir.** Bağlanma türleri, güvenli ve güvensiz bağlanma olarak iki başlık altında incelenebilir:

- **Güvenli Bağlanma**, bebeklerin ve çocukların ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri ile güvenli bir bağ oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bu çocuklar, ebeveynlerine güvenirlir, onlarla birlikteyken kendilerine güvenirlir. Bu da onların keşfetme ve öğrenme eylemlerini destekler. Güvenli bağlanma türünde ebeveynler, çocuklarına duygusal destek sağlarlar ve onların ihtiyaçlarına zamanında ve uygun bir şekilde yanıt verirler.
- **Güvensiz Bağlanma**, çocuğun birincil bakım veren ya da ebeveynleriyle kurduğu etkileşim ve iletişimin sağlıklı olmadığı durumlarda ortaya çıkan iletişim örüntüsüdür. Ebeveynlerin veya birincil bakım verenlerin çocuklarına karşı şefkatli bir yaklaşım benimsememesi sebebiyle ortaya çıkabilir. Güvensiz bağlanmanın farklı türleri vardır:
 - **Kaçıngan Bağlanma:** Çocuklar, ebeveynlerine ya da birincil bakım verenlerine güvenmeme eğilimindedirler. Onlardan yardım isteme, istekte bulunma konusunda çekingen davranırlar. Problemleri kendi başlarına çözmeye çalışır, ebeveyn ya da birincil bakım verenlerinin desteğini kabul etmezler.
 - **Kaygılı Bağlanma:** Bu bağlanma stiline sahip çocuklar, ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri ile beraberken sürekli kaygı ve endişe içinde olabırlirler. Ebeveynlerinden ya da birincil bakım verenlerinden ayrıldıklarında büyük üzüntü hissedebilirler.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarda Sosyal-Duygusal Gelişim

Ecrin, 48-60 ay aralığında bir çocuktur. Ecrin, gelişim düzeyindeki ilerlemelere paralel olarak sosyal-duygusal gelişim açısından yeni ortam ve deneyimlere karşı ilgilidir. Evcilik oyunlarını oynamaktan keyif alır. Sosyal kuralları anlayabilir. Sıra bekleme becerisi gelişmiştir. Grup içinde sırasını bekler. Oynamayı tercih ettiği arkadaşı olabilir. Yani, ilk yakın arkadaşlıkları bu dönemde oluşur. Akranlarıyla hayali oyunlar oynar ve bundan keyif alır. Yakın çevresindekilerle iş birliği yapabilir.

0-3 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- 4-8 hafta aralığındaki bir bebek, yetişkin kendisi ile konuşurken yetişkinin yüzünü izleyebilir.
- 2. aya yaklaşırken kendisine gülümseyen insanlara gülümser. 3 ay sonunda sesli bir şekilde gülebilir.
- Göz kontağı kurmaya başlayabilir.

3-6 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- İhtiyaçlarına göre farklı şekillerde ağlayabilir.
- Duygusal tepkilere cevap verebilir.
- Tanıdık yüzlere gülümseyebilir.

7-9 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- El sallayabilir.
- Tanıdığı kişiler yanından ayrılınca ağlayabilir.

10-12 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Müzik sesi duyunca basit dans hareketleri yapabilir.
- İstediklerini beden dili ile işaret ederek isteyebilir.

13-18 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Tek başına oyun oynayabilir.
- Basit ev işlerini taklit edebilir.

19-24 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Oynayacağı oyunu seçebilir.
- İki ya da üç akranı ile paralel oyun oynayabilir.
- Hatırlatıldığında "Merhaba!", "Teşekkür ederim." gibi sosyal ifadeleri kullanabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

25-30 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Başka çocuklarla kısa süreli oyunlar oynayabilir.
- Yetişkin giysileri giyerek oyunlar oynayabilir.
- Kuralsız oyunlar oynar.

31-36 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Parmak oyunu oynayabilir.
- Arkadaş tercihi yapabilir.
- "Lütfen!", "Teşekkür ederim." gibi sosyal ifadeleri kullanabilir.

37-47 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Sosyal çevredeki kurallara uyabilir.
- Adını, soyadını ve yaşını söyleyebilir.
- Hatırlatmaya gerek kalmaksızın nezaket bildiren ifadeleri kullanabilir.

48-59 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Evdeki basit rutinlere katılabilir.
- Sırasını bekleyebilir.
- Farklı sosyal ortamlara uygun davranabilir.

60-72 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim Özellikleri

- Arkadaşları ile oynarken iş birliği yapabilir.
- Yardım eder ya da yardım teklifinde bulunabilir.

72-84 Ay Sosyal-Duygusal Gelişim

- Oyunlarda sosyal problem çözmeyi kullanabilir.
- Grup oyunlarında kurallar koyabilir.
- Hem erkeklerle hem kızlarla etkileşime geçer fakat oyun oynarken hemcinslerini tercih edebilir.

7-11 Yaş Sosyal-Duygusal Gelişim

- Bu dönemde çocuklar, kendi yetenekleri, becerileri ve ilgileri hakkında daha fazla farkındalık kazanabilir.
- Çocuklar, davranışlarını daha fazla kontrol etmeyi öğrenir. Kendi eylemlerinin sonuçlarını anlamaya başlar ve sorumluluk almayı öğrenebilir.
- Çocuklar, başkalarının duygularını anlamaya ve empati göstermeye başlar. Diğer insanların perspektifinden bakabilme yetenekleri gelişebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

11-18 Yaş Sosyal-Duygusal Gelişim

- Ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik arayışında oldukları dönemdir. Kendi değerleri, inançları ve hedefleri hakkında daha çok düşünmeye başlayabilirler.
- Ergenlik dönemi, duygusal dalgalanmaların yaşandığı bir dönemdir. Bu sebeple bireyler, bu dönemde geniş bir duygu yelpazesini deneyimleyebilir.
- Bu dönemde, bireylerin arkadaşlık ilişkileri ve sosyal ilişkilere gösterdiği önem artar. Çocuklar, bu dönemde arkadaşlarıyla daha derin bağlar kurabilir.

Tipik Gelişim Gösteren Çocukların İlgisi ve İhtiyaçları

Her çocuğun temel gereksinimi ilgi ve sevgidir. Her çocuk, içinde bulunduğu ve yaşadığı ortamda bakım verenleri tarafından sevildiğini, önemsendiğini, değerli ve biricik olduğunu hissetmek ister. Bu duygular, çocukların gelişim yolculuklarında öncelikli ihtiyaçlardır. Bunun yanı sıra, çocukların yaşına ve gelişim düzeyine göre farklı ihtiyaçları olabilir. Her çocuk kendine özgüdür, çocukların gelişim dönemleri ve hızlarında bazı farklılıklar görülebilir. Fakat gelişim dönemleri bağlamında, çocukların bazı ihtiyaçlarını sınıflandırabilmek mümkündür. Bu başlıklar aşağıda açıklanmaktadır:

0-3 Ay Aralığında Neler Yapabilir?

- Güvenli bağlanma için ilk 24 ay önem arz etmektedir. Bu dönemde, bebeğin ağızlamalarına hemen cevap verilmelidir.
- Bakım ihtiyaçlarını karşılarken (emzirme, bez değiştirme vb.) bebekle konuşulmalı ve ona şarkılar söylenmelidir.
- Rutinleri yerine getirilirken sözel olarak ifade edilmelidir.
- Bebeklerin ilk aylardaki favori oyuncakları, birincil bakım verenlerin yüzleridir. Bu sebeple ebeveynler ya da birincil bakım verenler, yüzlerini görecekları şekilde bebeklerle iletişim kurmalıdır.

3-6 Ay Aralığında Neler Yapabilir?

- Bu yaş aralığındaki bebekler, çevreyi gözlemlemeyi ve farklı şeylere bakmayı sever. Bebek etraftaki şeyleri izlerken ebeveynler, onu takip etmeli ve sözel ifadelerle anladıklarını belirtmelidirler. Örneğin, "Ellerin ne kadar da yumuşacık." deyip anne/baba veya birincil bakım veren bebeğin ellerini öpebilir.
- Bu dönemde, bebeklerin dokunma duyuları hızlı bir şekilde gelişmektedir. Bu sebeple, bebeklerin dokunarak keşfetmelerine izin verilmelidir.
- Bu dönemde bebekler; parlak veya çingirak türü oyuncaklara, yumuşak toplara ve bebeklere ilgi gösterirler.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

6-9 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Bu dönemde, bebeklerin motor koordinasyonu artar. Bebekler, emeklemesi için ebeveynleri tarafından cesaretlendirilmelidir.
- Vücut parçalarının isimleri söylenmeli ve böylelikle alıcı dil becerileri desteklenmelidir.
- Bu dönemde bebekler; sallamak, tıngırdatmak ve farklı nesnelere ilgi duyarlar.

9-12 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Bu dönemde, bebekler karşılıklı oyunlar oynamaya ilgi gösterir. Örneğin, "ce-eee" oynamaktan hoşlanır.
- Günlük yaşamda kullanılan nesnelere ilgi duyarlar. Örneğin, mutfak eşyaları, tahta kaşıklar, tencereler gibi. Bebeklerin, güvenli bir şekilde bunları keşfetmelerine izin verilmelidir.
- Bu dönemde, basit problem çözme becerisi gerektiren aktiviteler yapmaya ilgi duyarlar. Örneğin, geometrik şekilleri kutudaki ilgili yerlere yerleştirme.

12-18 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Bu dönemde çocuklar, bir şeyleri kendi kendilerine yapabilmeye ilgi duyar. Örneğin, çocuğun bu dönemde tek başına yemek yeme, üzerini değiştirme gibi şeyleri yapması teşvik edilmeli, çocuğa izin verilmelidir.
- Başka çocuklarla yan yana oynamak isterler (paralel oyun).
- Taşımak, boşaltmak, itmek, tırmanmak gibi motor beceri gerektiren aktiviteler yapmaya ilgi duyarlar.
- Oyuncakları, nesnelere yere atmaktan ve onların düşüşlerini izlemekten keyif alırlar.

18-24 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Bu yaş aralığındaki bebek, müzikle dans etmekten ve zıplamaktan hoşlanır. Bunları yapabilmesi için fırsat tanınmalıdır.
- Çizgileri kopyalamak ve rastgele karalama yapmak ister.
- Hayvanlar, oyuncak bebekler, bloklar bu dönemde ilgi duyabilecekleri oyuncaklardır. Bunlarla oyunlar kurmasına fırsat tanınmalıdır.

24-36 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- 2 yaş çocukları gelişimsel olarak isteklerini erteleme becerisine sahip değildir. Bu sebeple ebeveynler ya da birincil bakım verenler, bu dönemdeki çocukların duygularını fark etmeleri ve isteklerini alternatif yollarla ifade etmeleri için onlara rehberlik etmelidir.
- 2-2,5 yaş gelişimsel dönemler içerisinde, kriz dönemi olarak bilinmektedir. Bağımsızlıkları artan çocuklar, bir şeyleri kendileri keşfetmeyi ve istediklerinin yerine getirilmesini ister. Bu süreç, gelişimsel dönemin bir parçasıdır ve birincil bakım veren ya da ebeveynler tarafından anlayışla karşılanmalıdır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

36-48 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Bu yaş aralığında çocuklar, gelişimlerine paralel olarak hikâyeleri ve masalları çok sever. Ayrıca, dinledikleri masalları, hikâyeleri tekrar tekrar dinlemeyi de ister.
- Bu dönem çocukların kaba motor becerilerinin yanı sıra ince motor becerilerinin de geliştiği bir dönemdir. Çocuklar, yemeklerini daha dikkatli bir şekilde yiyebilir, kalem daha uygun bir şekilde tutabilir. Bu sebeple birincil bakım veren ya da ebeveynler, çocukların kendi başlarına yemek yemelerine fırsat tanımalıdır.
- Bu yaş aralığında çocukların sosyallikleri artar. Bu sebeple arkadaşlık ilişkileri kurmaları için çocuklara fırsat tanımalıdır.

48-60 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Çocukların çok hareketli oldukları bir dönemdir. Çocuklar bu dönemde, koşmak ve arkadaşlarıyla fiziksel aktivite içeren oyunlar oynamak ister. Motor becerilerinin gelişimine ve bu becerilerde ustalık kazanmalarına katkı sunacak bu fiziksel aktiviteler engellenmemelidir.
- Çocuklar, gelişimsel becerileri arttığı için oyun içinde daha zorlu ve karmaşık görünen aktivite ve görevleri yerine getirmekten keyif alır. Ebeveynler ya da birincil bakım verenler, çocukların içinde buldukları bu gelişimsel dönemdeki isteklerine karşı duyarlı olmalı ve bu becerileri kazanmalarına olanak sağlamalıdır.

60-72 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Bu yaş aralığındaki çocuklar, gelişimsel olarak oyun kurallarını daha çok kavrar. Ancak yine de bir yetişkinin rehberliğine ihtiyaç duyar.
- Bu dönemde akran iletişimde anlaşmazlıklar çıkabilir, çatışmalar yaşanabilir. Çocuklar bu anlaşmazlıkları ve çatışmaları çözebilmeye ihtiyaç duyar. İletişim becerilerinin gelişimi için, arkadaşları ile aralarındaki problemleri çözebilmesine ve çatışmalarla ilgilenmesine fırsat tanımalıdır.
- Bu dönemdeki çocuklar, özerklik ve bağımsızlık duygularını geliştirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple ebeveynleri ya da birincil bakım verenleri tarafından gelişim düzeylerine uygun fırsatlar yaratılmalıdır.

72-84 Ay Aralığında Neler Yapılabilir?

- Merak duygularını geliştirmeye yönelik deneyler yapmaları teşvik edilebilir.
- Mantık yürütme, neden-sonuç ilişkisi geliştirme ve eleştirel düşünme becerilerini destekleyecek aktiviteler yapılmalıdır.
- Başkalarının duygularını anlayabilmek için empati yeteneğinin gelişimini destekleyecek çalışmalar yapılabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

7-11 Yaş Aralığında Neler Yapılabilir?

- Araştırma yapma ve farklı perspektiflerden düşünebilme becerilerini destekleyecek gelişimsel etkinlikler yapılandırılabilir.
- Esneklik, dayanıklılık ve denge gibi motor becerilerini destekleyecek aktiviteler yapmaları teşvik edilebilir.
- Kelime dağarcıklarını ve iletişim becerilerini zenginleştirmek için okuma, yazma ve konuşma fırsatları sunulmalıdır.

11-18 Yaş Aralığında Neler Yapılabilir?

- Arkadaşlık ilişkilerini geliştirebilmeleri için sosyal etkinliklere katılmaları teşvik edilmelidir.
- Stres yönetimi ve duygusal zekâ gelişimine katkı sağlayacak etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır.
- Dengeli beslenme, egzersiz ve düzenli uyku alışkanlığı teşvik edilmelidir.

Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Gelişimsel Değerlendirmeleri

Tipik gelişim gösteren çocukların gelişim değerlendirmeleri, genellikle gelişim alanlarının her birinin değerlendirilmesinden oluşur. Çocuk gelişimi değerlendirmeleri sırasında; motor gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim gibi alanlarda çocuğun takvim yaşıyla paralel bir gelişim düzeyinde olup olmadığı incelenir. Çocukların gelişim düzeyini, belirli aralıklarda değerlendirmek önemlidir. Çünkü olası bir gelişimsel gecikmenin ya da gelişimsel riskin erken zamanda fark edilerek müdahale programlarının oluşturulması, çocukların potansiyellerini maksimum oranda gerçekleştirebilecekleri stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olur. Aşağıda, çocukların gelişimlerinin değerlendirmesinde kullanılan bazı formel ve enformel tekniklere yer verilmiştir:

38

Formel Değerlendirme

Formel değerlendirme, standardize testler gibi geçerliği ve güvenilirliği yapılmış norm ve kriter referanslı değerlendirme araçlarının kullanılmasını içerir. Bu değerlendirme yöntemi objektiftir ve sayısal karşılaştırmalar yapmaya yardımcı olur. Testlerin kültürel ve gelişimsel düzeye uygun olması gerekmektedir. Etkili bir şekilde uygulanan standardize testler, çocuğun bireysel ihtiyaçlarını ortaya çıkarmada etkili bir yöntemdir. Denver II Gelişimsel Tarama Testi, Bayley Bebek Gelişimi Envanteri bu testlere örnek gösterilebilir. Aşağıda, çocuk gelişimi değerlendirme çalışmalarında kullanılan standardize (formel) tarama araçları ve testler incelenmiştir:

Denver II Gelişimsel Tarama Testi (DGTT-II)

1967 yılında yayımlanmış Denver Gelişimsel Tarama Testi, 0-6 yaş aralığında çocukların gelişimlerini değerlendirebilmek ve olası riskleri belirleyebilmek amacıyla kullanılan bir tarama testidir. Birçok ülke için uyarlanmış ve çocukların gelişimsel değerlendirmelerinde yaygın olarak kullanılan bir araç hâline gelmiştir. Türkiye'deki standardizasyon çalışmaları, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Nörolojisi tarafından yapılmıştır.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Denver II Gelişimsel Tarama Testi, çocukların gelişimlerdeki olası problemleri saptamada ya da gelişimsel risk altındaki çocukları izlemede kullanılmaktadır. Denver II Gelişimsel Tarama Testi, bir zekâ testi değildir. Testin kullanılabileceği yaş aralığı, doğumdan altı yaşa kadardır. Ölçeğin maddeleri, dört alt ölçekte yer almaktadır. Bunlar; kişisel-sosyal, kaba motor, ince motor ve dil alt ölçekleridir.

Bayley Bebek Gelişim Envanteri

Bayley Bebek Gelişim Envanteri, genellikle erken doğan bebekler (prematüre) ile gelişimsel olarak risk altında olan bebeklerin takibinde büyük önem taşımaktadır. Bayley III ise 2 ay ila 3-5 yaş aralığındaki bebeklerin gelişimsel düzeyini belirlemek, gelişimsel gecikme ile ilgili problemleri saptamak ve bu yönde bir müdahale geliştirmek amacıyla kullanılan bir araçtır. Bayley III; alıcı ve ifade edici dil gelişimi, zihinsel gelişim, ince ve kaba motor gelişimi ile davranışsal ve duygusal gelişim alanlarında değerlendirmeler yapılmasına olanak sağlar. Bayley Bebek Gelişim Envanteri bir zekâ testi değildir, çocukların gelişimlerini değerlendirmede kullanılır.

Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)

Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE), 0-6 yaş aralığındaki çocukların gelişimsel açıdan değerlendirebilmesi, gelişimsel gecikme ya da gelişimsel risk altındaki çocukların erken dönemde belirlenerek ilgili müdahale programlarının oluşturulması ve önlemlerin alınması amacıyla kullanılan bir gelişimsel değerlendirme aracıdır. AGTE, çocukların ince motor, kaba motor, dil-bilişsel, sosyal beceri-öz bakım alanlarında değerlendirilmesini kapsayan toplam 154 maddeden oluşmaktadır.

Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA)

Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA), ilk on beş gününü dolduran bebekler ile yetmiş ikinci ayın sonuna kadar olan çocukların gelişimsel değerlendirilmesinde kullanılan bir araçtır. GEÇDA; psikomotor, dil, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim olmak üzere dört alt test ve 249 maddeden oluşmaktadır.

Enformel Değerlendirme

Enformel değerlendirme yöntemleri, değerlendirmede kullanılan diğer yaklaşımlardan biridir. Bu değerlendirme yöntemi "özgün" ya da "doğal" değerlendirme başlığı altında da incelenebilir. Bu yöntemle, çocukları doğal ortamında ve onlar için anlamlı olan gerçek hayat deneyimleri sırasında değerlendirmek mümkündür. Enformel değerlendirme, çocuğun gelişim ve öğrenme düzeyini değerlendirmek için birçok yol sunduğu gibi çocuğun motivasyonunu, başarısını ve tutumlarını da değerlendirmede büyük öneme sahiptir. Bu değerlendirme yöntemi, gerçek dışı ve zaman kaybına neden olacak bir yöntem değil, devam eden bir süreçtir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çocuk gelişimini değerlendirmede biçimsel (standardize) olmayan yöntemler sıkça kullanılmaktadır. Bu yöntemler içerisinde; gözlem teknikleri, görüşmeler, anketler ve gelişim dosyaları yer almaktadır.

Gözlemler

Gözlem, belirli bir amaç için bir nesne, olay veya ilişkinin doğal koşullarda, olayın kendiliğinden ortaya çıktığı sırada ya da bilinçli ve planlı olarak hazırlanan deney koşullarında sistematik olarak incelenmesi olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ifade ile gözlem, çocuğun davranışlarının o an içinde bulunduğu oyun alanı, sınıf, arkadaş ve aile çevresi ortamı ya da herhangi bir sosyal ortamda izlenerek, gözlemlerin not edilmesi ve gözlemden yararlanılarak bir yargıya varılması olarak ifade edilebilir. Çocuk gelişimciler için gözlem, gelişim destek programlarının önemli bir parçasıdır. Çocuklar için etkili bir program gerçekleştirilebilmesi, gözlemsel bilginin sistematik ve düzenli bir şekilde elde edilmesi ile mümkün olur.

Çocuk gelişimciler, çocukların gelişim özelliklerini belirlemek, gelişim destek programlarını düzenlemek ve çocukların gelişimi açısından etkili olabilecek ortamı sağlayabilmek adına bu gözlemsel bilgiye ihtiyaç duyar. Gözlem, çok farklı biçimlerde gerçekleştirilebilir. Bunun yanında, gözlem yoluyla değerlendirme sürecinde katılımlı ve katılımsız gözlem olarak nitelendirilen gözlem teknikleri de kullanılabilir.

Yapılandırılmamış (Katılımlı) Gözlemler

Bireyi tanımak için bir amacın veya planın önceden belirlenmediği ve bilginin tamamen tesadüfi olarak doğal ortamda elde edildiği gözlem türüdür. Yapılandırılmamış (katılımlı) gözlem, çocuğun doğal gelişim ve öğrenme ortamında onun için anlamlı olan gerçek hayat deneyimlerinin değerlendirilmesiyle gerçekleşir. Gözlemci, standart bir gözlem aracı kullanmadan gözlenen kişi ile birlikte olur veya faaliyete katılarak gözlem yapar. Bu gözlem türü, gelişimsel değerlendirme yapan kişinin çocukla iletişime geçme sürecini kapsar.

Yapılandırılmış (Katılımsız) Gözlemler

Yapılandırılmış gözlem, çocukların belirli davranışlarını, sistematik bir şekilde ve kontrollü koşullarda izleyen, davranıştaki sebep-sonuç ilişkilerini bulmayı hedefleyen bir gözlem türüdür. Bu gözlem türünde; gözlemin nerede, nasıl ve ne zaman yapılacağı planlanır, amaçlar belirlenir ve gözlem süreci belirli kuralları takip ederek gerçekleştirilir. Yapılandırılmış gözlem, yapılandırılmamış gözleme göre daha geçerli ve güvenli olarak ifade edilebilir. Yapılandırılmış gözlemlerde, belirli davranışların gözlemlenmesi için bu davranışları ortaya çıkarabilecek bir ortam hazırlanması gerekir. Yapılandırılmış gözlemlerde gözlemci; gözlenen kişi, durum, olay gibi bileşenlerin dışında kalır, objektif bir tutumla ve gözlem yaptığını belli etmeden süreci yönetir. Yapılandırılmış gözlem çeşitleri ile kayıt ve değerlendirme araçlarına aşağıda yer verilmiştir:

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

a. Anlatı Tarzı Gözlemler

Anlatılar; insanların, durumların ve yaşanan olayların bir anlatıcı tarafından betimlendiği ancak anlatıcının bu deneyimlerin dışında durduğu kısa öykülerdir. Anlatı tarzı, gözlem türü olarak da bu şekilde gerçekleşir. Anlatı tarzı gözlem kayıtları, profesyonellerin çocukları ya da gözlem odağı olan olayları belirli durumlarda ayrıntılı betimlemelerle kayıt altına almasıdır. Burada önemli olan, kişisel yargılara yer vermeden, gözlenen durum ya da davranışa odaklanılmasıdır. Anlatı tarzı gözlemler içinde *anektodal kayıtlar* ve *örnek kayıtlar* yer almaktadır.

b. Anektodal Kayıtlar

Anektodal kayıtlar, gözlem sonuçlarının kaydedilmesi amacıyla geliştirilmiş özel bir formun adıdır.

Anektodal kayıtlar, önemli veya kritik olaylardan oluşan kısa notlardır. Çocukların, profesyoneller tarafından gözlenerek güçlü ya da zayıf beceriler ile olumlu veya olumsuz olduğunu düşündükleri davranışlarının ayrıntılı ve objektif bir şekilde kaydedilmesi tekniğidir. Anektodal kayıtlar, her bir çocuk için ayrı ayrı hazırlanır. Bu kayıtlar, kart şeklinde olabildiği gibi anektodal kayıt özetleme formları geliştirilerek, gelişim dosyalarına (portfolyolara) aktarılmak üzere de hazırlanabilirler. Anektodal kayıtlarda, çocuğa ait gözlemlenen her şey kaydedilmez sadece dikkate alınması gereken davranışlar kaydedilir. Bu kayıtlar hem şu anda çocukla birlikte olan profesyonellerin yararına -çocuğun daha iyi tanınması/anlaşılabilmesi için- hem de gelecekteki profesyonellerin yararı için tutulur. Yalnızca bir anektodal kayda göre çocuk hakkında karar verilmesi doğru sonuca ulaştırmaz ancak birden fazla kayıt ya da diğer değerlendirme yöntemlerinin sonuçları bir araya getirilerek doğru değerlendirme yapılabilir.

Ayrıca gözlem esnasında, olayın tamamının kaydını almak zor olabilir. Bu durumda ise iki yol tercih edilebilir: Davranış tamamlandıktan sonra anektodal kayıt tutulabilir ya da gözlem sırasında bir kâğıda birkaç anahtar sözcük yazılarak daha sonra bu sözcüklerden hareketle not tutulabilir.

c. Örnek Kayıtlar

Örnek kayıtlar, özellikle çocukların sergilediği davranışlarda sık tekrarlanan örüntüleri ve belirli davranışları tetikleyen etmenleri saptamak amacıyla kullanıldığı gibi önemli olduğu düşünülen temel davranışların tekrarlanma sayısı, süresi, bağlamı ve nedenlerini de belirler. Örneğin, sınıf içinde saldırgan davranışlar gösteren bir çocuğu, olumlu davranışlara yönlendirmek adına bazı kararlar almadan önce var olan durumun analizini yapmak ve saldırgan davranışların sebeplerini araştırmak gereklidir. Bu süreçte, örnek kayıtlar sıklıkla kullanılan gözleme dayalı kaydetme tekniklerinden biridir.

ç. Oran Skalaları

Oran skalaları, değerlendiren profesyonelin gözlemlerine dayanan değerlendirme araçlarıdır. Bu araçlar ile değerlendirmesi yapılacak çocuğun söz konusu niteliği ya da davranışının var olup olmadığı, o nitelik

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

ya da davranışın oranı da belirlenerek sayısal verilerle kaydedilir. Bireysel olarak uygulanan oran skalaları, *grafik ve sayısal skalalar* olmak üzere ikiye ayrılır.

Grafik skalaları, belirlenmesi hedeflenen niteliklerin bir doğru üzerinde eşit genişlikte gösterilmesi ve numaralandırılması ile oluşturulan bir araçtır. Grafik skalaları, sayısal skalaya göre daha fazla ayrıntı verir. Kullanılan çizginin yatay ve dikey olmasına göre ikiye ayrılır:

- Yatay grafik skalaları: Çocuğun her niteliği veya belirli bir niteliğinin her yönü için yatay bir doğru kullanılır. Bu doğru üzerinde eşit aralıklar kullanılır ve numaralandırılır. Bu aralıklara çarpı ya da tik işareti konularak gösterilir. Aynı zamanda, bu doğrular üzerinde hangi aralığın ne anlama geldiği sözel şekilde ifade edilir.
- Dikey grafik skalaları: Dikey grafik skalalarında çocuğun niteliğini gösteren doğru, dik şekildedir. Bu araç ile tek bir nitelik yönünden değerlendirme yapılır ve pek çok çocuğun değerlendirmesinin aynı anda yapılacağı bir forma sahiptir.

Sayısal skalalar, değerlendirilen kişinin söz konusu niteliğe sahip olma derecesinin sayısal olarak ifade edildiği bir araç türüdür. Formda verilen her bir yönerge/madde için belirtilecekler numaralandırılarak gösterilir. Form üzerinde hangi sayının ne düzey olarak işaretlenmesi gerektiği anlatılabilir.

d. Kontrol Listeleri

Kontrol listeleri, özellikle belirli bir davranış, durum, olay ve düşüncenin var olup olmadığını ortaya koymak amacı ile üzerinde işaretleme yapılan bir formdur. Kontrol listelerini işaretleyen kişi; çocuk gelişimci, psikolog, öğretmen gibi bir profesyonel olabileceği gibi, anne-baba veya bakıcı gibi bir gözlemci ya da çocuğun bizzat kendisi olabilir. Bu listeler, fazlaca madde içerse de ekonomik ve hızlı şekilde kullanılabilir. Kontrol listeleri, çocukların becerilerini veya özelliklerini kaydetmek için kullanışlı bir kayıt yöntemidir. Kontrol listeleri, bir çeşit davranış ve beceri listeleri olarak tanımlanabilir, eğitimsel ve gelişimsel amaçları içerebilir. Özetle, tüm gözlem kayıtları, profesyonellerin çocukları daha iyi tanmasına ve değerlendirmesine fayda sağlar ve onların gelişimine destek olacak programların oluşturulmasına büyük katkı sağlar.

e. Şematik Kayıtlar

Şematik kayıtlar içerisinde bulunan sosyometri aşağıda örneklerle ele alınmıştır:

Sosyometri, dolaylı olarak sunulan bir uyarıcı ölçüte göre bir gruptaki bireylerin kendi aralarındaki sosyal ilişkilerini, tutum ve eğilimlerini, grup içerisindeki örgütlenme biçimlerini ortaya koymaya yarayan bir yöntemdir. Bu yöntemle profesyoneller, çocuğu sosyal ilişkileri açısından, çevresi tarafından kabul görüşüne göre tanıma fırsatı bulmuş olur. Bu yöntemde öncelikli olarak, gruba belli bir konu hakkında sosyal ilişkilerini ifade edebilecekleri bir "sosyometrik anket" uygulaması yapılır. Çocuklardan elde edilen veriler bir tabloda gösterilir ve "sosyogram" denilen bir grafik çizilerek sosyal örüntü incelenebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

f. Örnekleme

Örnekleme ya da diğer bir ifade ile örneklem alma, belirli bir evrenden o evreni temsil eden küçük bir küme seçmek olarak ifade edilir. Örneklem almaya dayalı gerçekleştirilen gözlem çeşitleri, çocukların sergilediği davranışlar içerisinde sıklıkla tekrarlanan örüntüleri ve bazı davranışları tetikleyen etmenleri ortaya çıkarmak amacıyla kullanılabilir. Diğer bir kullanım amacı ise önemli olduğu düşünülen temel davranışların tekrarlanma sayısı, süresi, bağlamı ve nedenlerini saptamaktır.

Zaman örnekleme yönteminde amaç, bir davranışın belirli bir süre içindeki sıklığını kaydetmektir. Gözlemci; davranışların, zaman aralığının ne olacağı ve davranışların nasıl kaydedileceği konusunda önceden karar alır. Gözlemci, bu davranışların belirlenen zaman aralığında kaç defa meydana geldiğini gözlemlemektedir. Gözlem sırasında oluşan diğer davranışlar göz ardı edilir. Örneklem tamamlandıktan sonra veriler, bir davranışın ne zaman ve bazen de neden oluştuğunu saptamak için incelenir.

Olay örnekleme, çocukların belirli bir etkinlikte belirli bir süre içinde öğrenmesi ya da yapması istenilen beceri ya da davranışların bir kaydı olup davranışın sayısının, davranışların hangi durumlarda tetiklendiğinin ve nasıl kontrol edileceğinin ortaya çıkarılmasında önemlidir. Yani belirli bir ortamda bir davranış ortaya çıkma eğiliminde olduğunda, zaman örnekleme yerine olay örnekleme kullanılır. Davranış, tek seferde veya aralıklarla gerçekleşebilir. Olay örnekleme, sürece odaklanarak sürecin nasıl geçtiğini gözlemler. Gözlemci, davranışın ne zaman oluşacağını belirler ve gerçekleşmesini bekler. Eğer olay kolaylıkla ortaya çıkmazsa gözlemcinin zamanı açısından dezavantajlı bir durum oluşur. Olay örnekleme, neden-sonuç tipi bir gözlem kayıt türü olduğundan, gözlemci çocuğun sorununu çözmeye yardımcı olacak ipuçlarını arayarak bunlara çözüm yolları üretmeyi amaçlar.

43

g. Süre Kayıtları

Süre kayıtları, hedef davranışın ya da becerinin ne kadar süre ile devam ettiğinin belirlenmesi amacıyla tutulan kayıtlardır. Süre kaydı yaparken kronometre ya da dijital bir saat kullanılabilir, zamanı gösteren video kayıtları incelenerek süre kaydı gerçekleştirilebilir. Temelde gözlenen olayın zamansal verilerini elde etmek için kullanılır.

Görüşmeler

Görüşme, belli bir amaçla bilgi toplamaya çalışan bir araştırmacı ile görüşleri alınan kişi arasındaki etkileşim süreci ya da sohbet olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile görüşme, sözlü iletişim yoluyla bilgi toplama yöntemlerinden biridir. Görüşme, bilgi toplamanın yanı sıra kişinin davranış ve özelliklerini, öz geçmişini, ifadelerini ortaya koyan ve tutarlı bir şekilde değerlendirme yapabilmeyi sağlayan bir yöntemdir. Çocuk gelişimi ile ilgili çalışmalarda profesyoneller, çocuk ve/veya aileye ilişkin genel/özel tutumun özünü anlamaya yönelik veriler toplayıp analiz ederek var olan sorunlara yönelik çözümler üretirler. Mevcut konu ile alakalı her bilgiye yalnızca nicel yöntemlerle (anket, ölçek vb.) ulaşılmaz. Çocukların ve ailelerin neyi, nasıl ve neden yaptıklarını birincil yolla anlamak için sıklıkla görüşmeye

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

gereksinim duyulur. Örneğin, çocukların sosyal ağları kullanırken yaşadıkları zihinsel süreçler görüşme yöntemi ile detaylı şekilde öğrenilebilir. Standart bir görüşme, görüşülen kişinin ismi, yaşı ve cinsiyeti gibi demografik bilgiler ile başlar.

Görüşmeler, görüşmede sorulacak soruların yapılandırılma biçimlerine ve görüşmedeki katılımcı sayısına göre farklı şekilde tanımlanır ve yürütülür. Bu kısımda, öncelikle görüşmede sorulacak soruların yapılandırılma biçimlerine ardından da katılımcılara göre görüşme türlerine yer verilecektir.

Yapılandırılmış görüşme, araştırmacıyı belirli sınırlar içerisinde tutan, rahat hareket etmesini engelleyen, yalnızca hazırlandığı kurallar çerçevesinde açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan görüşme türüdür. Alınan cevapların hemen o anda kaydedilmesi gerekir. Süreç tamamen organize edildiği için araştırmacı için avantaj sağlar. Özellikle deneyimi az olan görüşmecilerle yapılan değerlendirmelerde, görüşmeciden kaynaklı hataların önlenmesini sağlar. Yapılandırılmış görüşme aslında anket yöntemi ile benzer olmakla birlikte anket yönteminden farkı sözlü şekilde uygulanmasıdır. Ayrıca uygulamada bilgi sağlamak açısından ankette daha zor olmasına ve anket yöntemine kıyasla maliyetli olmasına rağmen oldukça sık kullanılır. Yapılandırılmış görüşmede sorular, görüşme yapan profesyonelin amaçları doğrultusunda oluşturulur. Görüşmenin amacına ulaşabilmesi ve cevabın açıklayıcı şekilde alınabilmesi için soruların kapsamlı hazırlanması önemlidir.

Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esnekler. Bu teknikte görüşmeci, profesyonel görüşme yapacağı çocuk ya da aileye/birincil bakım verene sormayı planladığı soruları bir görüşme formu şeklinde önceden hazırlar. Ancak görüşmenin akışına göre farklı ya da alt sorularla görüşmenin seyrini değiştirebilir, kişiden daha detaylı bilgi alabilir ve kişinin yanıtlarını genişletmesini sağlayabilir. Eğer kişi, görüşme esnasında belli soruları başka soruların içerisinde yanıtlamış ise bu sorular atlanabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, çocukları ve ailelerini anlamanın en güçlü yöntemi iken konunun dağılmaması için bir görüşme rehberinin oluşturulması açısından önerilmektedir. Bu görüşme türü, profesyonelin kısıtlı olan süresini daha verimli şekilde kullanmasına yardımcı olur. Sorular, açık ya da kapalı uçlu sorulabilir. Uzman, o an sorulara istediği şekilde yön verebilir.

Yapılandırılmamış görüşme, görüşmenin amaçları doğrultusunda görüşmecinin yalnızca rehberlik yaptığı, görüşmeciye büyük bir esneklik ve hareket serbestliği tanıyan bir yöntemdir. Ayrıca doğal ortamda gerçekleştirilen, kendiliğinden ve anlık olarak gelişen bir görüşme türüdür. Bazen görüşülen kişi kendisiyle görüşme yapıldığının bile farkına varmayabilir. Doğal olarak, kendiliğinden gelişen bir sohbet olarak algılanabilir çünkü sorular için önceden bir hazırlık yapmayı gerektirmeyebilir. Görüşme sırasında sürece göre yeni sorular eklenerek daha derin bilgiler elde edilebilir. Bu yöntemde, sınırlar geniş olduğu için görüşmecinin deneyimli olması, iletişiminin güçlü olması ve süreci iyi yönetmesi, anlık değişimlere ve yeniliklere açık olması gerekmektedir. Yapılandırılmamış gözlemde en büyük sorun, her görüşülen kişiden farklı cevaplar alınması, verilerin dağınık ve geniş olmasıdır. Bu durum, verilerin gruplanıp analiz edilmesini güçleştirmektedir. Ancak bu yöntem, her ne kadar zor ve zaman alıcı olsa da bireysel farklılıkları yansıtan öznel verileri ortaya koyduğu için özellikle çocuk gelişimciler için değerlidir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Görüşmeler, katılımcılar göz önünde bulundurulduğunda bireysel görüşme ve grup görüşmesi olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir. Bireysel görüşmelerde, görüşmeci ve görüşülen kişi baş başa olur.

Grup görüşmelerinde ise bir görüşmeci ve birden fazla görüşülen kişi olur. Belirli bir konu üzerine herkes görüşlerini ifade eder. Bireysel ve grup görüşmeleri, çocuk ve aile görüşmeleri şeklinde ele alındığı için aşağıda bu görüşmelere değinilmiştir.

Çocuk Görüşmeleri

Çocuk görüşmeleri, gelişimsel değerlendirme sürecinde sıkça kullanılan veri toplama yöntemlerinden biridir. Çocukların görüşlerini, duygularını ve deneyimlerini ortaya koyma açısından güçlü olması ve iletişimin en yaygın biçimi olan konuşmayı temel alması bu yöntemin seçiminde oldukça etkili olan faktörlerdir. Çocukla görüşme yapan profesyonel, görüşme sırasında çocuğa onu rahatsız edici şekilde odaklanmamalıdır. Bunun için gerekli düzenlemeyi görüşme öncesinde gerçekleştirmelidir. Çocukla görüşme yapılırken ne amaçla yapıldığı mutlaka ifade edilmelidir. Yapılan çalışmalar, çocuklarla yapılan görüşmelerde soruların açık uçlu olması ya da dolaylı yolla sorulmasının, çocuğun kendini özgür hissetmesine ve soruları daha açık ve doğru şekilde yanıtlamasına katkı sağladığını göstermektedir. Bu soru tipleri, profesyonel ile çocuk arasında güvenli bir bağ kurulmasını sağlaması adına da önemlidir.

Çocuklarla görüşme yapabilmek için çocuğun en az iki yaşında olması gerekir. İki-beş yaş aralığındaki çocukların ifade becerileri iyi olmasa da oyun ortamı sağlanarak ve materyaller kullanarak bu çocuklarla görüşme yapılabilir. Yaş arttıkça görüşme teknikleri değişebilir ve çocuklara günlük etkinlikler hakkında soru sorarak başlanabilir. Çocuk görüşmeleri, bireysel görüşme (yalnızca çocuk ile) şeklinde yapılabildiği gibi problem durumuna göre grup (çocuğun arkadaşları veya ailesi ile) görüşmesi şeklinde de olabilir.

Grup görüşmeleri özellikle ergenlik döneminde sıklıkla tercih edilebilir. Bu dönemde arkadaş ilişkilerinin daha çok önemsenmesi, grup görüşmelerindeki verimliliği artıracağından çocuk hakkında daha fazla bilgi almak açısından değerli olabilir.

Aile Görüşmeleri

Değerlendirmelere ailelerin de katılımının sağlanması önemlidir. Aile merkezli gelişimsel değerlendirme, çocuğun temel bakımını sağlayan ailesi ile aile için anlamlı olabilecek bir yöntem kullanılarak ve ailenin eşit katılımı sağlanarak yapılan değerlendirmedir. Bu değerlendirme hem çocuğun gelişim alanlarındaki yetilerine aile ile beraber bakabilmeyi hem de ailenin çocukla ilgili duygu, düşünce, kaygı ve görüşlerini anlamayı içermektedir. Aile/birincil bakım veren ile görüşme yapmak, çocuğun daha iyi anlaşılmasını ve daha iyi değerlendirilmesini sağlamak için çok önemlidir. Çocukların yaşamına ilişkin bilgiler ancak aile görüşmeleri yoluyla sağlanabilir. Çocuğu; içinde bulunduğu ortam, kültürel yapı, çevre gibi yapılarla birlikte ele almak, çocuğun değerlendirmesinde elzemdir. Yapılan görüşmelerle elde edilen bu veriler dışında ailenin durumu, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı, ebeveyn-çocuk iletişiminin nasıl olduğu, çocuğun çevresiyle iletişimi ve çocuğun ailedeki konumu gibi konular için görüşme yapılması

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

etkili bir yöntemdir. Aile ile yapılan görüşmeler kimi durumlarda tek başına yeterliyken kimi durumlarda yeterli gelmeyebilir. Aile görüşmelerinin amacı; bilgi toplamak, bilgi vermek ve davranışlarda değişiklik yaratmaktır. Bunlarla, çocuk gelişimsel açıdan desteklenirken aynı zamanda çocuk ve aile güçlendirilir.

Bu nedenle kimi zaman aile bireyleri ile tek tek görüşülebilir kimi zaman da ikili ve grup görüşmeleri yapılabilir. Görüşmelerde alınan kayıtlar, görüşülen çocuğun ve/veya ailesinin bilgisi ve onayı dâhilinde olmak koşulu ile yazılı şekilde olabildiği gibi sesli ya da görüntülü şekilde de olabilmektedir. Bu bölümde aktarılan, biçimsel olmayan değerlendirme yöntemlerinin hepsinin yanında aile görüşmeleri yapmak değerlendirmelerin bütüncül olmasına ve verimin artmasına katkı sağlar. Çocuk, kaç yaşında olursa olsun aile görüşmeleri yapmak, çocuğun bir bütün olarak değerlendirilmesinde önemli bir ögedir.

Anketler

Anketler, belirli bir konuda çocukların kişisel görüş, tutum ve duygularını belirlemek için düzenlenen soru grubu olarak ifade edilir. Soru sayısı, istenilen bilgiyi elde edecek şekilde belirlenebilir ancak çocukları yormayacak ve zamanlarını zorlamayacak şekilde sınırlandırılmalıdır. Anketlerde sorular işaretlenebildiği gibi yazılarak da doldurulabilir. Çocuğu tanıma amaçlı olabildiği gibi araştırmalarda bilgi toplama aracı olarak da kullanılan anketler, çocuğun kendisini anlatması için belirlenen yöntemlerinden biridir.

Geçerlilik ve güvenilirliğinin yüksek olması, maliyet açısından düşük olması, aynı anda pek çok kişiden dönüt alınabilmesi ve zaman açısından kârlı olması sebebi ile sıkça kullanılan bir yöntemdir. Ancak dezavantajları da mevcuttur. Örneğin, yalnızca okuma-yazma bilen çocuklara uygulanabilir; anketi sözlü şekilde çocuğa uygulamak zaman açısından yorucu olabilir ve öğrenim farkları görüş farklılıklarına sebep olabilir. Anket formunu hazırlamadan önce konu ile ilgili mutlaka bir ön çalışma yapılması gereklidir ve uzman konuya hâkim olmalıdır. Geniş bir alan yazın taraması yapılmalı ve farklı kaynaklara ulaşılmalıdır.

Belirlenen amaç doğrultusunda istenen bilgilere ulaşmak, anket sorularının doğru ve yerinde hazırlanmasına bağlıdır. Anket hakkında açıklayıcı bilgilerin verilmesinin ardından sorular, mantığa uygun şekilde ve bir bütünlük içerisinde sıralanmalıdır. Hazırlanan sorular kapalı uçlu ya da açık uçlu olabilir.

Sorular yönlendirici olmamalı, kısa ve anlaşılır olmalı, soru sayısı ve türüne dikkat edilmeli ve anket güvenilir olmalıdır. Anketler bireysel görüşme, telefon görüşmesi, gruba uygulama ve gönderme yoluyla uygulama gibi farklı biçimlerde gerçekleştirilebilmektedir. Kapalı uçlu sorularla elde edilen verilerin analizinde yaygın olarak frekans ve yüzde hesaplaması yöntemleri kullanılmaktadır. Ankette yer alan açık uçlu soruların amacına göre analizi ve kullanımı farklılık gösterebilir. Değerlendirme bazı durumlarda içerik analizi ile olabileceği gibi bazen de çocuk hakkında diğer tekniklerle toplanan bilgilerle birleştirilerek yorumlanabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Gelişim Dosyaları (Portfolyolar)

Öğrenme ve gelişim süreci içerisindeki çocuğu bir bütün olarak değerlendiren ve biçimsel olmayan değerlendirmelerden biri de gelişim dosyalarıdır. Gelişim dosyaları (portfolyolar), çocukların süreç içerisindeki gelişimlerini ve öğrenmelerini ortaya koyan belgelerin amaçlı ve düzenli bir şekilde toplanması ve derlenmesi olarak ifade edilebilir. Çocukların kendilerini pek çok açıdan (deneyim, çaba, ilerleme, başarı vb.) kendilerine ve başka insanlara kanıtlamasını sağlayan gelişim dosyaları, çocuk gelişiminde çocuk, aile ve profesyoneller açısından önemlidir. Çocuk gelişim dosyaları ile yapılan değerlendirmenin amacı, çocukların farklı yeteneklerinin, düşünme ve problem çözme becerilerinin ve gelişim alanlarının bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesini sağlamaktır. Gelişim dosyaları, kullanılma amacına göre; gelişim sürecinde yer alan test sonuçları (ünite testleri, başarı testleri vb.), proje raporları, öz ve akran değerlendirme formları, akran-profesyonel görüşmelerine ilişkin kayıtları, çocuk çalışmalarına ilişkin çizimleri/resimleri, görsel ve işitsel video kayıtları ve otobiyografi gibi dokümanları içerebilir. Yukarıda ifade edilen kriterler dışında, gelişim dosyalarının kullanımında çocuğun yaşı da etkili olabilir. Kullanılan çalışma türleri, farklı yaş dönemlerinde değerlendirmeye alınabilir. Örneğin; okul öncesi dönem çocuğu için hazırlanan gelişim dosyaları içerisinde çizim/resim becerileri, video kayıtları gibi dokümanlar ön plana çıkarken ergenlik dönemi bir çocuk için öz ve akran değerlendirme formları, akran-profesyonel görüşmelerine ilişkin kayıtlar, test sonuçları veya otobiyografiler sıklıkla tercih edilebilir. Gelişim dosyalarında özellikle çocukların çizim becerileri yani resimler, çocukları tanıma ve değerlendirmede önemli bir role sahiptir. Gelişim dosyaları içerisinde mutlaka çocuk resimlerine yer verilmelidir. Çünkü çocuklar, çizim ve resimler ile kendilerini rahatça ifade etmektedir. Çocuklara farklı duyguları gösteren resimler gösterilip resimde bulunan kişinin duygularını aktarması istenebilir ve kendi hayatında bu tür duyguları hangi zamanlarda yaşadığı sorulabilir. Ayrıca çocuklardan yaşadıkları bir durumdaki duygularını anlatan bir resim çizmeleri istenebilir. Ancak çocuk resimlerini değerlendirmek, uzmanlık gerektiren bir husustur. Yalnızca resim değerlendirme ilkelerine bakılarak çocuğun resimlerinin yorumlanması, gerçek bilgiye ulaşmayı zorlaştırabilir. Resim değerlendirme ilkelerinden faydalanmanın yanı sıra çocuk tarafından yapıldığı çizim ve resimlerin açıklanması gerekir.

47

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

FARKLI GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLAR

Farklı gelişim gösteren çocuklar; doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrası gelişim dönemlerinin herhangi birinde çeşitli nedenlere bağlı olarak motor hareketler ile fiziksel, bilişsel, sosyal, duygusal ve dil gelişim alanlarında yapılan formal değerlendirmeler sonucunda, olması gereken gelişim düzeyinin gerisinde olduğu saptanan, gelişimsel yetersizliği olan ya da kronolojik takvim yaşının gerektirdiği gelişim düzeyinin ilerisinde olan ve dolayısıyla yaşitlarına göre farklılık gösteren çocuklardır.

Farklı gelişim gösteren çocuk grupları şu başlıklar altında sınıflandırılabilir:

- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)
- Yaygın Gelişimsel Bozukluklar-Otizm
- Down Sendromu
- Dil ve Konuşma Problemleri
- Zihinsel Yetersizlik
- Görme Yetersizliği
- Öğrenme Güçlüğü
- Üstün ve Özel Yeteneklilik
- Süregelen/Uzun Süreli Hastalıklar
- Birden Fazla Engellilik Durumu
- İşitme Yetersizliği

48

Farklı gelişim gösteren çocukların, topluma katılabilmeleri ve sosyal ortamlara entegre olabilmeleri için dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar vardır. Bunlar şu şekildedir:

- Toplumu oluşturan her bireyin, ilgili gelişimsel farklılıklara ilişkin bilgi ve farkındalığının oluşturulması üzerine çalışmalıdır.
- Farklı gelişim gösteren çocuklar, erken müdahale programlarına dâhil edilmeli ve buna paralel olarak potansiyellerini açığa çıkarabilmeleri için desteklenmelidirler.
- Farklı gelişim gösteren çocukların, eğitim programından maksimum fayda almalarını sağlayabilmek için aileleri bilinçlendirilmeli ve aileler, çocuklarını ev ortamında nasıl destekleyebilecekleri hakkında bilgilendirilmelidir.
- Farklı gelişim gösteren çocukların ihtiyaçları biricik olduğundan her çocuğa ihtiyacı doğrultusunda bir çevresel ortam düzenlenmelidir.
- Farklı gelişim gösteren çocuklarla çalışacak eğitimcilere bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Farklı Gelişim Gösteren Çocuklarda Tanı ve Değerlendirme (Gelişimsel Geriliklerin Tespiti)

Farklı gelişim gösteren çocuklar için uygun gelişimsel destek programlarının oluşturulması ve uygun eğitimin sağlanması için süreç, tanılama ile başlamaktadır. Tanılama, tıbbi ve eğitsel tanılama olarak ayrılmaktadır.

Tıbbi Tanılama

Tıbbi tanılamada, yetersizliğin olup olmadığı belirlenerek yetersizliğin veyahut gelişim geriliğinin düzeyi, zedelemeye yol açan herhangi bir durum olup olmadığı, hastalığın ilerleyip ilerlemeyeceği tespit edilmektedir. Tıbbi tanılamada aşağıdaki süreçler yer almaktadır:

- **Öykü Alma (Demografik Bilgiler):** Öykü alma ya da anamnez bireyin yaşamı ve gelişimi hakkında detaylı bilgi almak amacıyla ebeveynler ya da birincil bakım verenlerle yapılan görüşmelerdir.
- **Fiziki Muayene:** Bir hastanın sağlık durumunun fiziksel olarak değerlendirilmesi ve belirtiler ile semptomların nedeninin anlaşılması için hekim tarafından yapılan muayenedir.
- **Nörolojik Muayene:** Bireyin, sinir sistemi fonksiyonlarını ve nörolojik sağlığını değerlendirmek için yapılan tıbbi muayenedir.
- **Genetik Muayene:** Bir kişinin genetik materyalinin (DNA) incelenmesi ve analiz edilmesidir.
- **İşitme ve Konuşma Değerlendirmesi:** Bireyin işitme ve konuşma becerilerini değerlendirmek amacıyla yapılan bir değerlendirme sürecidir.

49

Eğitsel Tanılama

Eğitsel tanılamada, ilgili alan uzmanları tarafından multidisipliner çalışmalar yapılarak çocuğun bütün gelişim alanlarındaki gelişim düzeyi belirlenir. Eğitsel tanılama sürecinde aşağıdaki yöntemlerden yararlanılır:

- **Performans Temelli Değerlendirme:** Çocuğun becerilerini ortaya koymasını sağlayan bir yöntemdir. Çocuğun sevdiği bir oyuncak hakkında konuşarak çocuğun dil gelişim düzeyi hakkında bilgi sahibi olunabilir.
- **Ölçüt Bağımlı Testler:** Çocukların belirli yaş ve gelişim düzeyi için beklenen belirli davranışları gösterip göstermediğini değerlendiren testlerdir.

Farklı Gelişim Gösteren Çocukların Tanılama ve Değerlendirme İlkeleri

Farklı gelişim gösteren çocukların tıbbi muayeneleri ve ayrıntılı gelişim değerlendirmeleri yapılırken oldukça dikkatli ve özenli olunmalıdır. Değerlendirmelerin daha sağlıklı biçimde yapılabilmesi için bazı tanı ve değerlendirme ilkeleri vardır. Bu tanı ve değerlendirme ilkeleri şu şekildedir:

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- 1. Erkenlik İlkesi:** Gelişimdeki risk veya tanıların erken çocukluk döneminde tespit edilmesi, ilgili müdahalelerin başlatılması ve çocuğun ilgili eğitim programlarından faydalanması açısından önemlidir.
- 2. Bütünlük İlkesi:** Çocukların gelişim alanları bir bütündür. Bu sebeple gelişim farklılığı olan çocuğun her gelişim alanı (sosyal-duygusal, bilişsel, motor, dil) ayrıntılı bir şekilde değerlendirmeli ve çocuğun ihtiyaçları bütün olarak belirlenebilmelidir.
- 3. Çeşitlilik İlkesi:** Çocukların gelişim değerlendirmeleri yapılırken tek bir yöntem ya da tekniğe bağlı kalınmamalıdır. İlgili değerlendirme ve tanılama sürecinde kullanılan yöntem ve teknik mutlaka çeşitlendirilmelidir.
- 4. Uzmanlık İlkesi:** Çocukların gelişim değerlendirme ve tanılama sürecinde yer alacak profesyoneller yeterli bilgi ve donanıma sahip olmalıdır.
- 5. Süreklilik İlkesi:** Gelişim değerlendirme ve tanılama süreci gerçekleştirildikten sonra gelişimsel takip ve kontrollerin belirli aralıklarla tekrarlanması önemlidir.
- 6. Derinlik İlkesi:** Tanılama sürecinde bakım verenlerden alınan bilgilerin doğum öncesi dönemden başlaması önemlidir.
- 7. Yeterlilik İlkesi:** Değerlendirme sonucunda çocuğun hem güçlü olduğu hem de güçlendirilmeye ihtiyaç duyduğu alanların birlikte ele alınması önemlidir.
- 8. İş Birliği İlkesi:** Uygulanacak erken müdahale ve gelişim destek programlarında aile, kurum ve uzman/uzmanlar arasında iş birliği geliştirilmesi gereklidir.
- 9. İsteklilik İlkesi:** Tanılama ve değerlendirme sürecinde bakım verenlere görüşlerini belirtebilecekleri fırsatların sunulması önemlidir.
- 10. Gizlilik İlkesi:** Tanılama ve değerlendirme sürecinde, bakım verenler dışındaki bireylere açıklama yapılmamalıdır.

50

Farklı Gelişim Gösteren Çocukların Gelişim Özellikleri

Farklı gelişim gösteren çocukların içinde buldukları tanı grubu değişkenlik göstereceğinden farklı gelişim gruplarını ayrı başlıklar halinde incelemek gerekecektir. Yukarıda, farklı gelişim gösteren gruplar listelenmiştir. Aşağıda ise ilgili farklı gelişim gösteren gruplar için ayrıntılı bilgi verilecektir:

Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Gelişim Özellikleri

Zihinsel yetersizlik, bazı bilinen nedenlerin yanı sıra bilinmeyen nedenler sonucunda da ortaya çıkabilen ve bireyin zihinsel fonksiyonlarının standartlarının altında olması ile tanımlanan bir engel durumudur. Zihinsel yetersizliği olan bireyler, başta bilişsel gelişim olmak üzere dil gelişimi, sosyal-duygusal gelişim ve motor gelişim alanlarında yavaşlamalar ya da gecikmeler yaşayabilirler.

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayımlanan Psikiyatrik Bozukluklar İçin Tanı ve Sınıflandırma El Kitabı (DSM-5) göre zihinsel yetersizlik (mental retardasyon) tanısının konulabilmesi için bireyde aşağıdaki durumların var olması gerekmektedir:

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- **Zihinsel İşlevlerde Anormallik:** Bireyin bilişsel, dil, hafıza, öğrenme, iletişim, problem çözme gibi zihinsel işlevlerinde belirgin bozulmaların olması durumudur.
- **Zihinsel Yetersizlik Düzeyi:** Bireyin zihinsel engel düzeyi genellikle IQ testi kullanılarak değerlendirilir. DSM-5'e göre genel zekâ skoru 70 ve altında olan bireyler, zihinsel yetersizlik tanısı alabilir. Ancak genel zekâ skorunun yanı sıra bireyin yaşına uygun becerileri ve günlük hayata katılımı gibi durumlar da göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Başlangıç Yaşının Belirlenmesi:** Bireyin zihinsel işlevlerinde bozukluğun, 18 yaşından önce başlamış olması gerekmektedir.

Zihinsel yetersizlik tanısı grubundaki bireylerin, yaşamlarının erken yıllarından itibaren güçlü ve geliştirilmeye ihtiyacı olan gelişimsel becerileri belirlenerek potansiyellerini ortaya çıkarabilecekleri gelişim destek programlarına dâhil edilebilmeleri önemlidir.

Her birey, bir gelişme potansiyeli ile dünyaya gelir. Tipik gelişim gösteren çocukların, gelişim hızları ve gelişim basamaklarına ulaşma hızları birbirine benzerdir. Ancak tipik gelişim gösteren çocuklardan farklı olarak, zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim hızı yavaş olabilmektedir. Öte yandan, zihinsel yetersizliği olan çocuklar, normal gelişim gösteren çocuklarla benzer gelişim basamaklarından geçmektedir. Örneğin, bir çocuğun yürüme becerisini gerçekleştirebilmesi için, "boynunu dik tutma, oturma, emekleme ve sıralama" becerilerini sırasıyla kazanması gerekmektedir. Bu sıralama, hem normal gelişim gösteren çocuklar için hem de zihinsel yetersizliği olan çocuklar için geçerlidir. Ancak zihinsel yetersizliği olan çocuklar, tanılarının düzeyine göre bu basamaklardan bazılarında ulaşamayabilirler.

51

Zihinsel engel tanısı olan çocukların engel durumu, gelişim alanlarının her birini aynı düzeyde olumsuz yönde etkilememektedir. Gelişim alanlarının yetersizlik düzeyinden etkilenme durumları farklılık gösterebilmektedir. Zihinsel yetersizlik tanısı olan bireylerin gelişim alanlarının nasıl etkilendiği aşağıda başlıklar halinde ele alınmaktadır:

Motor Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Zihinsel yetersizliği olan çocukların, normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla oturma, emekleme, yürüme gibi temel motor becerileri daha yavaş gelişebilmektedir. 7-12 yaş grubunda bulunan zihinsel yetersizliği olan çocuklarla yapılan bir çalışmada, bu çocukların motor becerilerine dair performans parametrelerinin neredeyse tamamının, normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, zihinsel yetersizliği olan çocukların motor gelişimlerinin desteklenmesine katkı sunacak gelişimsel destek programlarına ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Kaba motor becerilerin yanı sıra ince motor becerilerde de benzer güçlükler gözlemlenebilmektedir. Zihinsel engel tanısı olan çocuklar; düğme ilikleme, makas kullanma, kalem tutma, kaşık-çatal kullanma, çizgi çizme ve yazı yazma gibi becerilerde de güçlükler yaşayabilmektedir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sosyal-Duygusal Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Zihinsel yetersizliği olan çocukların engel düzeylerine paralel olarak sosyal-duygusal gelişim düzeyleri etkilenmektedir. Örneğin, engel düzeyi hafif olan bireyler ile engel düzeyi ağır olan bireylerin topluma karışma ve sosyalleşme düzeyleri farklılık göstermektedir. Topluma dâhil olma ve sosyalleşme süreçlerinde toplumun onları kabul etmesi ya da etmemesi öz güven ve benlik saygılarını da doğrudan etkileyecektir. Zihinsel yetersizlik tanı grubundaki çocukların öz güven eksikliği yaşamaları; sorunlardan kaçmalarına, düşük motivasyona sahip olmalarına ya da topluma dâhil olmaktan ve sosyalleşmekten kaçınmalarına neden olabilmektedir.

Dil Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Dil gelişimi, zihinsel gelişim ile doğrudan bir ilişkiye sahiptir. Bu tanı grubundaki çocukların bilişsel becerilerindeki yetersizlik, dil gelişimlerinde de olumsuz etkilere neden olacaktır. Zihinsel yetersizlik durumu hafif düzeyde olan bireylerin, dil gelişim becerilerinde yavaşlık söz konusu olsa da normal gelişim gösteren akranlarına benzer şekilde seyrederek. Normal gelişim gösteren yaşitlarına göre sözcük dağarcığı daha sınırlı olsa da basit cümlelerle kendilerini ifade edebilir ve çevredekilerle iletişim kurabilirler. Özel gereksinim düzeyi orta derecede olan bir çocuğun, ilk kelimeleri genellikle 2,5-3 yaşında; ilk cümleleri ise 4 yaş civarında ortaya çıkmaktadır. Özel gereksinim düzeyi ağır olan bireylerin dil gelişim hızları çok yavaştır; bazen gıgıldama evresinde kalabilmektedir.

52

Otizm Spektrum Bozukluğu Bulunan Çocukların Gelişim Özellikleri

DSM-5'e göre Otizm Spektrum Bozukluğu; erken çocukluk döneminden itibaren belirtileri ortaya çıkan, iletişim ve sosyal-duygusal gelişim alanlarında, sınırlı ilgi ve tekrarlı davranışlarla kendini gösteren bir tanı grubudur. Son yıllarda ulusal ve uluslararası ölçeklerde yapılan çalışmalarda, otizm tanı grubundaki çocuklara erken müdahalenin önemi ortaya konmuştur. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklarda; sosyal etkileşimde yetersizlik, iletişim alanlarında yetersizlik, tekrarlayan hareketler ile davranışlar ve göz teması kurmakta zorluk çekme gibi belirtiler gözlemlenebilir. Otizm spektrum tanısı olan bireylerin gelişim alanlarında gözlemlenen becerileri aşağıda başlıklar halinde incelenecektir:

Sosyal-Duygusal Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocukların sosyal-duygusal gelişim alanlarında gözlemlenen temel özelliklerinden birisi, çocukların göz teması kurmakta zorlanması ve göz teması kurmaktan kaçınmasıdır. Çocuklar, sosyal ortamlarda etkileşim kurmakta zorlanmaktadır. Yakın çevreyle dahi zevk, başarı ya da ilgi paylaşımında sınırlılık, başkalarının duygularını anlamada sınırlılık, sosyal etkileşim için gerekli sözel olmayan davranışlarda yetersizlik gözlemlenebilmektedir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Dil Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Otizm Spektrum Bozukluğu tanı grubundaki çocukların dil gelişim alanında bazı sınırlılıkları ve yetersizlikleri vardır. Dil gelişimindeki gecikme, bunlara neden olan etmenlerden biridir. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklarda; iki yaşından büyük olduğu halde tek bir sözcük söylememek, üç yaşından büyük olduğu halde iki sözcükten oluşan basit cümleler kuramamak, karşılıklı konuşma başlatmada zorluk çekmek, kendisinin uydurduğu ya da yalnızca kendisine anlam ifade eden sözcükleri tekrarlamak dil gelişimi alanında gözlemlenen sınırlılıklardan bazıları olarak sıralanabilir.

Motor Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocukların motor gelişim alanlarında gecikmeler gözlemlenebilir. Örneğin, bazı çocuklarda oturmak, emeklemek, yürümek gibi temel motor becerilerde gecikmeler gözlemlenebilir. Bunun yanı sıra, Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan bazı çocuklarda el çırpma, sallanma ve parmak uçlarında yürüme gibi bazı tekrarlayıcı motor hareketler gözlemlenebilir.

Bilişsel Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocukların bilişsel gelişim alanlarında sınırlayıcı ve tekrarlayıcı ilgileri olabilir. Örneğin, belirli nesnelere ya da konulara yoğun bir şekilde ilgi gösterebilirler. Bunun yanı sıra, bilişsel olarak esnek olmakta güçlük çekebilirler. Bunun sebebi ise bu tanı grubundaki bazı çocukların rutinlerine ve alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlı olmalarıdır. Buna paralel olarak, esnek düşünme ve problemleri farklı açıdan ele alma becerilerini de sınırlayan bir durum olabilir.

53

Down Sendromlu Çocukların Gelişim Özellikleri

Down Sendromu, 21. kromozom çiftinde fazladan bir kromozom olmasıyla ortaya çıkan bir durumdur. Down Sendromu tanısı olan bireylerde, başta fiziksel ve bilişsel olmak üzere gelişim alanlarında farklılıklar bulunur. Down Sendromu tanısı olan çocukların karakteristik yüz hatları vardır. Bu tanı grubunda çocukların bilişsel gelişimlerinde sınırlılık, dil gelişimi ile konuşmada gecikmeler, motor becerilerin gelişiminde yetersizlik görülebilmektedir. Down Sendromu olan bireylerin gelişim alanlarında gözlemlenen beceriler aşağıda başlıklar halinde incelenmektedir:

Dil Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Down Sendromu tanısı olan çocukların dil gelişim alanında gecikmeler gözlemlenebilir. Konuşma seslerinin gelişiminde gecikme, zekâ yaşına göre daha az sözel olmayan istek bildirme, ifade edici sözcük dağarcığının sınırlı olması, kronolojik takvim yaşına göre kullanılan cümle yapılarının basit düzeyde olması, konuşma anlaşılabilirliğinin düşük olması gözlemlenen belirtiler arasında sayılabilir.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Motor Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Down Sendromu tanısı olan çocukların motor gelişim alanında gecikmeler gözlemlenebilir. Bu tanı grubundaki çocuklar, daha geç emekleyip yürüyebilir. Bu durum, kas tonularındaki zayıflık ve farklılıklarından kaynaklanabilir. Kas tonularındaki zayıflıklar, aynı zamanda fiziksel aktivitelerde problemler yaşamalarına neden olabilir. Bu tanı grubundaki çocuklar, düğme ilikleme ve küçük nesnelere kullanma gibi ince motor gelişim alanlarında gecikmeler yaşayabilir.

Bilişsel Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Down Sendromu tanısı olan bireylerde, engel türünün şiddetine göre hafif ya da ağır düzeyde bilişsel sınırlılıklar görülebilir. Buna paralel olarak bu tanı grubundaki çocuklar, dil ve matematik gibi alanlarda yaşlarına göre daha yavaş öğrenme hızına sahiptir. Down Sendromu tanı grubundaki bireyler, işitsel ve görsel bilgileri işleme ve anlama konusunda güçlük yaşayabilir.

Sosyal-Duygusal Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Down Sendromu tanısı olan bireyler, sosyal-duygusal gelişim alanında bazı güçlükler yaşayabilir. Down Sendromu olan bireylerin duygusal farkındalıkları düşük düzeyde olabilir ve buna paralel olarak duygularını düzenleme konusunda problemler yaşayabilir. Bu tanı grubundaki bireyler, sosyal ortamlarda uygun tepkiler vermekte güçlük yaşayabilirler. Down Sendromu tanısı olan bireylerin toplumsal normlara uygun davranmakta güçlük çekmeleri, toplum tarafından dışlanmalarına ve sosyal çevre tarafından kabul edilmede zorluklar yaşamalarına sebep olabilir.

Özel Öğrenme Güçlüğü Bulunan Çocukların Gelişim Özellikleri

Öğrenme güçlüğü ifadesi, ilk kez 1963 yılında özel eğitimci Kirk tarafından kullanılmıştır. Öğrenme güçlüğü, akademik bir alanda görülen disfonksiyona paralel olarak bilişsel becerilerin dağılımındaki düzensizlik ile karakterize edilmektedir. Öğrenme güçlüğü; dil, konuşma, okuma, yazma, aritmetik veyahut okul başarısını sürdürmek için gerekli olan diğer becerilerin birinde veya birkaçında gözlemlenen gecikme, gerileme ya da bozukluk olarak tanımlanmıştır. Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı olan bireylerde, okulu reddetme, davranış bozuklukları, anksiyete, depresyon, geri çekilme gibi problemler gözlemlenebilir. Özel Öğrenme Güçlüğü'nün, DSM-4'e göre sınıflandırılması aşağıdaki şekildedir:

Okuma Bozukluğu (Disleksi)

Dünya Sağlık Örgütüne göre; sosyokültürel fırsatlar, yeterli zekâ ve bireye sağlanan eğitim olanaklarına rağmen verimli okuma becerisi kazanmada meydana gelen beklenmedik ve kalıcı başarısızlık disleksi olarak tanımlanmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Aritmetik Bozukluk (Diskalkuli)

Aritmetik Bozukluk, normal ve normalüstü zekâyâ, duygusal istikrara, eğitsel fırsatlara ve motivasyona rağmen aritmetik beceri ediniminin etkilenmesine paralel olarak bireyin başarısının beklenen performans düzeyinin altında kalması olarak kendini gösteren özel bir öğrenme güçlüğü olarak tanımlanmaktadır.

Yazılı Anlatım Bozukluğu (Disgrafi)

Yazılı Anlatım Bozukluğu, eğitim fırsatlarına ve bilişsel yeterliğe rağmen bireyin yazma becerilerinin gelişmemiş olması olarak tanımlanmaktadır. Yazılı Anlatım Bozukluğu olan bireyler; el yazısında güçlük çekme, harf sıralamalarını karıştırma ve harfleri düzgün yazamama gibi problemler yaşayabilmektedir.

Bilişsel Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı olan çocuklar; işitsel ve görsel uyarıyı hafızalarında tutmada, belirli bir görevi yerine getirmek için gerekli olan dikkati toplama ve sürdürmede zorluk çekmektedir. Problem çözme stratejileri için olması gereken esneklik, Özel Öğrenme Güçlüğü olan bireylerde sınırlıdır. Bir etkinliği tamamlamadan başka bir etkinliğe geçme veya verilen görevleri tamamlamama gibi durumlar gözlemlenebilmektedir. Özel Öğrenme Güçlüğü yaşayan çocukların gerek okul öncesi dönemde gerekse ilköğretim döneminde yaşadıkları en belirgin zorluklardan biri, planlama ve düzenleme becerileri oluşturmak ve bunları sürdürmektedir. İlgili tanı grubundaki çocuklar, kendilerine verilen görev ya da sorumluluklarını zamanında tamamlama ya da karmaşık görevler verildiğinde bunları organize ederek görevleri tamamlamak için gerekli olan yönetsel düzenleme becerileri geliştirmede güçlük yaşamaktadır.

55

Motor Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Özel Öğrenme Güçlüğü olan çocukların bazıları, kaba motor ve ince motor becerilerin koordinasyonunda birtakım güçlükler yaşayabilmektedir. Özel Öğrenme Güçlüğü olan bireyler; görsel ve işitsel uyarıyı ayırt etme, yön bulma gibi becerilerde zorluk yaşayabilmekte ve el-göz koordinasyonlarının gelişiminde desteğe ihtiyaç duyabilmektedir.

Dil Bozuklukları

En sık karşılaşılan dil bozukluğu türü, Özgül Dil Bozukluğudur. Özgül Dil Bozukluğu, otizm ve zihinsel engel gibi gelişimsel farklılıkların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Özgül Dil Bozukluğu; bilişsel beceriler ile uyumlu olmayacak şekilde okuma, yazma, heceleme öğrenmede ve sözel dil sistemlerinde yaşanan zorluklar şeklinde gözlemlenebilmektedir. Özgül Dil Bozukluğu yaşayan çocuklar genel olarak, dil kurallarının öğrenilmesi, dilin farklı bağlamlarının anlaşılması ve sözcük-kavram ilişkilerinin yapılandırılmasında güçlük yaşamaktadır.

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sosyal-Duygusal Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Öğrenme güçlüğü olan bireyler, akademik alanda yaşadıkları zorluklardan dolayı öz güven eksikliği yaşayabilir, buna paralel olarak sosyal ortamlarda kendilerini ifade etmekte ve arkadaşlık kurmakta güçlük çekebilirler. Yaşadıkları bu sosyal-duygusal güçlükler nedeniyle sosyal ortamlardan uzaklaşma eğilimi gösterirler.

İşitme Yetersizliği Olan Çocukların Gelişim Özellikleri

İşitme engeli, bir kişinin işitme yeteneğinde kısmi veya tam bir kayıp yaşadığı bir durumu ifade eder. İşitme engeli, sesleri duyamama veya duyduğu sesleri sınırlı bir şekilde algılama durumunu içerebilir, çocukların iletişim yeteneklerini etkileyebilir ve çeşitli günlük aktivitelerde zorluklara neden olabilir. İşitme yetersizliği genellikle doğuştan gelir ancak yaşamın herhangi bir döneminde de meydana gelebilir. İşitme yetersizliği olan bir çocuk, işitme yeteneğindeki kısıtlamalar nedeniyle çeşitli gelişim alanlarında birtakım güçlükler yaşayabilirler. İşitme engeli; çocukların dil, iletişim, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini etkileyebilir.

Bilişsel Gelişim

İşitme yetersizliği olan bir çocuk, çevresinden gelen sesleri doğru bir şekilde işleyemeyebilir. Bu da çocuğun, bilişsel görevlerde dikkat, odaklanma ve problem çözme yeteneklerini etkileyebilir. Sözel ifadeleri anlamada yaşanan güçlükler ve kısıtlılıklar nedeniyle çocuğun öğrenme süreci olumsuz etkilenebilir.

Dil Gelişimi

İşitme yetersizliği olan çocuklar, konuşma ve dil becerilerini geliştirmede zorluk yaşayabilirler. İşitme eksikliği, konuşma seslerini doğru bir şekilde duyamama ve anlama sorunlarına neden olabilir. Bu da çocuğun konuşma becerilerinin gelişimini zorlaştırabilir. Bu sebeple, çocukların dil gelişiminde bazı gecikmeler yaşanabilir.

Duygusal ve Sosyal Gelişim

İşitme yetersizliği olan çocuklar, işitme yeteneklerinde kısıtlamalar sebebiyle sosyal etkileşimlerde, akranlarıyla iletişim kurma ve sürdürmede zorluklar yaşayabilirler. Çocuklar, çevreleriyle etkileşime girme ve duygusal ifadeleri doğru bir şekilde anlama konusunda birtakım zorluklar deneyimleyebilirler. Bu durum ise çocukların sosyal çevreden uzak durmalarına ve kendilerini izole etmelerine neden olabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Üstün ve Özel Yetenekli Çocukların Gelişim Özellikleri

Üstün ve özel yeteneklilik, bireyin genetik özelliklerinde var olan ve çevresel uyaranlarla gelişen, fiziksel büyüme, gelişim, algı, dikkat kontrolü gibi alanların biri ya da birkaçında çeşitli değerlendirme araçlarıyla yapılan değerlendirmeler sonucu saptanan, bireylerin yaştlarından ileri düzeyde olma durumudur.

Bilişsel Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Üstün ve özel yetenekli çocukların detaylı ve dikkatli gözlem yetenekleri vardır. Çok sayıda ilgi ve yetenek alanına sahip olma, bilgiyi transfer edebilme yeteneği, muhakeme, analiz, sentez, genelleme yeteneğinin yaştlarından ileri ve farklı olması, neden-sonuç ilişkilerini ve benzerliklerini yaştlarından daha çabuk ayırt etme, hızlı ve doğru kavrama, anlama, algılayabilme, çabuk ve kolay öğrenme yeteneği üstün ve özel yetenekli çocukların bilişsel gelişim alanlarında gözlemlenen belirtilerdir.

Dil Gelişimi Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Üstün ve özel yetenekli çocukların dil gelişiminde gözlemlenen belirtiler; sözcük dağarcık düzeyinin takvim yaşından ileri düzeyde olması, erken yaşta okuma-yazma ve sözel iletişim becerilerinde akranlarına göre ileri düzeyde olma şeklinde sıralanabilir.

Sosyal-Duygusal Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Üstün ve özel yetenekli çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinde gözlemlenen belirtiler; verilen görevi tamamlayabilme becerisi, başkalarının duygusal ihtiyaçlarına karşı duyarlı olma, liderlik becerilerine sahip olma, organizasyon becerilerinin gelişmiş olması ve yapılan işlerde mükemmeliyetçi olma şeklinde sıralanabilir.

Motor Gelişim Alanında Gözlemlenen Belirtiler

Üstün ve özel yetenekli çocuklar, motor becerileri daha etkili ve hızlı bir şekilde öğrenme eğilimine sahiptir. Bu eğilim, yeteneklerin erken yaşlarda geliştirilmesine katkı sağlar. Üstün ve özel yetenekli çocuklar, fiziksel aktivitelerde daha iyi koordinasyon yetisine sahip oldukları için karmaşık motor becerileri daha kolay geliştirebilir ve hızlı bir şekilde öğrenebilirler.

Farklı Gelişim Gösteren Çocukların Gelişimlerinin Değerlendirilmesi

Gelişimsel farklılığı olan çocukları değerlendirirken tek bir yöntemden bahsetmek mümkün olmaz. Çocukların gelişimlerini değerlendirirken daha sağlıklı sonuçlara varabilmek için mutlaka birden fazla yöntem ve değerlendirme aracından faydalanmak gerekir. Gelişimsel farklılığı olan çocuklarda tipik gelişim gösteren çocuklarda olduğu gibi bazı formal ve enformel değerlendirme tekniklerinden

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

yararlanılabilir. Çocuklar gelişimsel açıdan değerlendirilirken standardize testler (formel değerlendirme) kullanılarak çocukların dikkat ve konsantrasyon becerileri ile yetileri somut olarak belirlenebilir ve geliştirilmeye ihtiyacı olan yönleri saptanabilir. Enformel teknikler ve oyun temelli değerlendirme araçları kullanılarak çocuğun doğal çevrede yapabildikleri belirlenebilir. Gelişimsel farklılığı olan çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesinde kullanılan bazı tarama/tanılama araçları ve becerilerinin gelişimine destek sağlayan bazı eğitim programları vardır. Aşağıda, bu değerlendirme/tanılama araçları ile eğitim programları ele alınmaktadır.

Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV)

Otizm tanısı olan bireylerin gelişimlerinin taramasında veya tanılmasında, ağır düzeydeki davranış bozukluklarını değerlendirmede, çocukların davranışsal ilerlemelerini belirleme ve değerlendirmede, bireyselleştirilmiş eğitim programının amaçlarını belirleyebilmede Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV) kullanılmaktadır. GOBDÖ-2-TV, üç alt ölçekten ve 42 maddeden oluşmaktadır. Alt ölçekler; stereotip, iletişim ve sosyal etkileşimdir.

Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı (ETEÇOM)

Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı, birincil bakım veren ya da ebeveynler ile ilişki temelli yaklaşım ilkesine bağlıdır. Programın ana felsefesi, birincil bakım veren ya da ebeveyn ile çocuk etkileşiminin niteliğini geliştirmenin yanı sıra çocuğun gelişim alanlarını (iletişim, sosyal-duygusal ve bilişsel) desteklemektir. Bu müdahale programı kapsamında, ilgili gelişim alanlarında 16 temel davranışı çocuğa kazandırmaya yönelik 66 strateji ebeveyn/uzman/egitimciye öğretilmektedir.

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (KAEEP)

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, 0-4 yaş aralığında gelişimsel problemleri olan çocukların ev ortamında gelişimsel becerilerinin desteklenmesine yönelik uygulanan bir eğitim programıdır. Bu program kapsamında, yaşları temel alınarak çocukların büyük kas, küçük kas, alıcı dil ve kişisel-toplumsal becerilerinin desteklenerek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu program, 1974 yılında Avustralya Macquire Üniversitesi tarafından gelişimsel risk altındaki veya gelişimsel farklılığı olan çocukların gelişimlerini desteklemek amacıyla geliştirilmiştir. Ülkemizde, 1996 yılından itibaren gönüllü bir kuruluşun desteğiyle Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi tarafından bir proje kapsamında uygulanmıştır. Beş yıl boyunca devam eden uygulamanın ardından, gelişim geriliği olan çocukların gelişimleri üzerinde programın etkinliği bildirilmiştir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Farklı Gelişim Gösteren Çocukların İlgisi ve İhtiyaçları

Farklı gelişim gösteren çocukların ilgi ve ihtiyaçları; tanıları ile gelişim düzeylerindeki farklılıklar ve bireysel farklılıklardan dolayı değişkenlik gösterir. Ancak gelişimsel farklılıkları olan çocukların en önemli ihtiyacı, toplum tarafından kabul görmektir. Gelişimsel farklılığı olan çocuklar, yaşamları boyunca birçok problemle ve güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu durumun, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Bu bağlamda, çocukların toplum tarafından kabul edilmeleri; sosyalleşmeleri, kişiler arası iletişimde bulunabilmeleri ve özel gereksinim düzeyine göre bir işte çalışabilmeleri açısından önem teşkil etmektedir. Bu sebeple, gelişim farklılıkları ile ilgili olarak toplumda bilinçlendirme çalışmaları yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

NELER ÖĞRENDİK?

Bu ders kapsamında, tipik ve atipik gelişim gösteren çocukların gelişimsel özellikleri incelenmiştir.

Çocukların gelişimini daha iyi anlayabilmek için gelişim ve gelişimle ilgili kavramlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Gelişimi etkileyen faktörler ve gelişim ilkeleri öğrenilmiştir. Urie Brofenbrenner'in Ekolojik Kuramı incelenmiş ve gelişimde duyarlı/yanıtlayıcı ve besleyici/geliştiren ebeveynliğin çocukların gelişimsel yolculuğundaki önemi hakkında temel bilgiler edinilmiştir. Çocukların gelişim alanları aylara göre ve teorisyenlerin kuramları doğrultusunda detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Her çocuğun gelişimsel ihtiyaçları farklı olsa da çocukların gelişimlerini destekleyebilecek öneriler verilmiştir. Çocukların belirli aralıklarla gelişimini değerlendirmek, gelişimsel ihtiyaçlarını ve olası riskleri belirleyebilmek için önemlidir. Bu bağlamda formel ve enformel değerlendirme yöntemleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Ayrıca, tipik gelişim gösteren çocukların gelişimsel değerlendirmelerinde kullanılan tarama araçları ve testleri hakkındaki bilgiler sunulmuştur. Atipik (farklı) gelişim gösteren çocukların tanı ve değerlendirmeleri incelenmiştir. Farklı tanı grubundaki çocukların gelişimsel özellikleri detaylı bir şekilde incelenmiş, buna ek olarak farklı tanı grubundaki çocukların gelişimlerini değerlendirmede kullanılan gelişimsel değerlendirme araçları hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SORULAR

- Aşağıdakilerden hangisi, gelişimi açıklayan kavramlardan biri **değildir**?
 - Büyüme
 - Kalıtım
 - Öğrenme
 - Hazırbulunuşluk
- Aşağıdakilerden hangisi, gelişimi etkileyen **faktörlerdendir**?
 - Temel aminoasitler
 - Doğal yağlar
 - Mineral ve vitaminler
 - Tiroit hormonları
- Gelişimle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?
 - Gelişim bir süreçtir.
 - Gelişimde kritik/duyarlı, hassas dönemler vardır.
 - Gelişim, doğumdan itibaren çocukların fiziksel, motor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal açıdan sürekli ilerleme kaydeden değişimidir.
 - Gelişim, olgunlaşma ve öğrenme etkileşimlerinin bir ürünüdür.
- Aşağıdakilerden hangisi, gelişimin ilkelerinden **değildir**?
 - Gelişim, baştan ayağa, içten dışa doğrudur.
 - Gelişim, genelden özele doğrudur.
 - Gelişim bir bütündür ve gelişimsel alanlar birbirini etkiler.
 - Gelişim, kalıtım ve hormonların bir ürünüdür.
- Aşağıdakilerden hangisi, Urie Brofenbrenner'in Ekolojik Kuramında yer alan "çocuğun doğrudan içinde bulunmadığı" ama **etkilendiği sistemdir**?
 - Mikro sistem
 - Ekzo sistem
 - Mezo sistem
 - Makro sistem
- Aşağıdakilerden hangisi, Piaget'in bilişsel gelişimi açıkladığı kavramlardan biri **değildir**?
 - Büyüme
 - Olgunlaşma
 - Uyum
 - Şema

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

7. Aşağıdakilerden hangisi, tipik gelişim gösteren çocukların gelişimlerini değerlendirmek amacıyla kullanılan tarama ve değerlendirme araçlarından biri **değildir**?
- Ankara Gelişim Tarama Envanteri
 - Bayley Bebek Gelişim Envanteri
 - Peekaboo Gelişim Tarama Envanteri
 - Denver II Gelişim ve Tarama Envanteri
8. Aşağıdakilerden hangisi, enformel değerlendirme yöntemlerinden biri **değildir**?
- Gözlemler
 - Standardize testler
 - Oran skalaları
 - Kontrol listeleri
9. Aşağıdakilerden hangisi, dil gelişimini açıklamaya çalışan kuramlardan biri **değildir**?
- Doğuşancı Yaklaşım
 - Bilişsel Gelişim Yaklaşımı
 - Psikoanalitik Yaklaşım
 - Sosyokültürel Yaklaşım
10. Aşağıdakilerden hangisi, formel değerlendirmenin özelliklerinden biri **değildir**?
- Norm ve kriter referanslıdır.
 - Objektiftir.
 - Sayısal karşılaştırmalar yapar.
 - Bu yöntem içerisinde gözlem dosyaları, gözlem teknikleri ve anketler yer alır.
11. Maddenin korunumundan bahseden teorisyen ve korunumun kazanıldığı dönem aşağıdakilerden **hangisidir**?
- Gallahue-Özelleşmiş Hareketler Evresi
 - Piaget-Somut İşlemler Dönemi
 - Freud-Gizil Dönem
 - Piaget-Soyut İşlemler Dönemi
12. Aşağıdakilerden hangisi, eğitsel tanılamada kullanılan yöntemlerden **biridir**?
- Ölçüt bağımlı testler
 - Öykü alma (Demografik bilgiler)
 - İşitme ve konuşma değerlendirmesi
 - Nörolojik muayene

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

13. Aşağıdakilerden hangisi, farklı gelişim gösteren çocukların tanılama ve değerlendirme ilkelerinden biri **değildir**?

- a) Erkenlik İlkesi
- b) Multidisiplinerlik İlkesi
- c) İş Birliği İlkesi
- d) Derinlik İlkesi

14. Aşağıdakilerden hangisi, Özel Öğrenme Güçlüğü'nün DSM-IV'e göre sınıflandırılmasında yer **almaz**?

- a) Okuma Bozukluğu
- b) Yazılı Anlatım Bozukluğu
- c) Sözlü Anlatım Bozukluğu
- d) Aritmetik Bozukluk

15. Aşağıdakilerden hangisi, 0-4 yaş aralığındaki gelişimsel problemleri olan çocukların ev ortamında gelişimsel becerilerinin desteklenmesine yönelik uygulanan bir **eğitim programıdır**?

- a) Montessori Eğitimi
- b) Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (KAEEP)
- c) Waldorf Eğitimi
- d) Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Program (ETEÇOM)

16. Farklı gelişim gösteren çocukların gelişimsel değerlendirmeleri ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- a) Gelişimsel farklılığı olan çocukları değerlendirirken birden çok yöntemden bahsedilebilir.
- b) Gelişimsel farklılığı olan çocukların değerlendirmelerinde formel yöntemlerden yararlanılmalıdır.
- c) Gelişimsel farklılığı olan çocukların değerlendirmelerinde farklı değerlendirme araçları kullanılabilir.
- d) Gelişimsel farklılığı olan çocuklar hem doğal ortamda hem de yapılandırılmış ortamda gözlemlenmelidir.

17. Bir gruptaki bireylerin kendi aralarındaki sosyal ilişkilerini, tutum ve eğilimlerini, grup içerisindeki örgütlenme biçimlerini ortaya koymaya yarayan yöntem aşağıdakilerden **hangisidir**?

- a) Sosyometri
- b) Örneklem
- c) Oran skalaları
- d) Anektodal kayıt

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

18. Çocuğun yaşına bakılmaksızın, her yaşta ve gelişim döneminde önemli olan öge aşağıdakilerden

hangisidir?

- a) Çocuk görüşmeleri
- b) Standardize testler
- c) Aile görüşmeleri
- d) Gözlemler

19. Besleyici/geliştiren bakım ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- a) Çocuğun ihtiyaçlarına duyarlıdır.
- b) Duygusal açıdan destekleyicidir.
- c) Bebeklik dönemini kapsar.
- d) Erken öğrenme fırsatlarına karşı hassastır.

20. Erken çocukluk döneminden itibaren belirtileri ortaya çıkan iletişim, sosyal-duygusal gelişim alanlarında sınırlı ilgi ve tekrarlı davranışlarla kendini gösteren tanı grubu aşağıdakilerden

hangisidir?

- a) Down Sendromu
- b) Otizm Spektrum Bozukluğu
- c) Zihinsel Engellilik
- d) Öğrenme Güçlüğü

64

1A 2D 3C 4D 5B 6A 7C 8B 9C 10D 11B 12A 13B 14C 15B 16B 17A 18B 19C 20C

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M.D., Blehar, M., Waters, E. and Wall, S. (1978). *Patterns of attachment*. NJ: Erlbaum.
- Balçı, E. (2017). Disleksi Hakkında Gerçekler: Disleksi nedir ve ne değildir? *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 1-17.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*, (çev. Gündüz O.). Kaknüs.
- Berk, L.E. (2018). *Bebekler ve Çocuklar*. Nobel
- Berk, L.E. (2008). *Infants, children and adolescents (6th edition)*. Pearson
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3 Loss*. Basic.
- Clark, M & Waller, T. (2007). *Early childhood education and care: policy and practice*. Sage
- Crowley, K. (2020). *Child development a practical introduction (2th edition)*. Sage.
- Chomsky, N. (1975). *Reflection on language*. Tample Smith
- Gardiner, H. W. ve Gander, M. J. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (A. Dönmez, B. Onur, N. Çelen, Eds.) İmge Kitabevi Yayınları
- Gordon, T. (2019). *Etkili Anne Baba Eğitimi*. HarmonyBook.
- Henry, L. (2012). *The development of working memory in children*. Sage
- Santrock, J.W. (2011). *Life-spandevlopment (13th edition)*. McGraw-Hill
- Saxton, M. (2010). *Child language: Acquisition and development*. Sage
- Keenan, T., Evans, S. ve Crowley K. (2016). *An Introduction to child development (3rd edn.)* Sage.
- Leslie, A. M., Freidman, O. ve German, T.P. (2004). Core mechanisms in "theory of mind". *Trends in Cognitives Sciences*, 8 (12), 528-533.
- Lewis, M. ve Brooks-Gunn, J. (1979). *Social cognition and the acqsisition of self*. Plenum.
- Thompson, R.A. (1991). "Emotional regulation and emotional development. *Educational Psychology Review*, 3(4), 269-307.
- Tunalı, S. D., ve Demirtaş, V. Y. Matematik Öğrenme Güçlüğü ve Sayı Hissi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 105-127.
- Van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment represantitions, parental responsiveness, and infant attachment: A meta- analysis on the predictive validity of the adult attachment interview. *Psychological Bullettin*, 117 (3), 387-403.

"Bu yayın, Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile oluşturulmuştur ve sũrdũrũlmektedir.
içerik tamamıyla WEglobal Danışmanlık A.ř sorumluluğu altındadır
ve Avrupa Birliği'nin gũrũřlerini yansıtmac zorunda değildir."